VATIKANI RAADIO EESTIKEELNE SAADE 5.1.64 / 1

(Paavsti palveränn ak Pühale Maale: - Usutelu kirjanik Karl Ristikivi'ga.)

Meie eestikeelsete saadete toimetus soovib kõigile kuulajatele, eriti armsal kodumaal viibivaile, Jumala rohket õnnistust, rõõmu ja edu uuel aastal 1964! Südamlik tänu kõigile, kes on meile 1963.a. jooksul kirjutanud ja õnnesoove saatnud, tänu neile, kes on saatekava mitkekesistamiseks kaasa aidanud!

Aastavahetusel on kauniks kombeks tagasi vaadata ajalukku läinud viimase kaheteistkümne kuu sündmustele, aga ka pilku heita algava aasta väljavaadetele. Kuid just meie tänases saates, mis on 1964.a. esimene, satume sellest heast kombest kinni pidada soovides kimbatusse. Möödunud aasta 1963 oli ju ülirikas kiriku elus tähtsate sündmuste poolest: meenutagem vaid üldise austuse ja armastuse osaliseks saanud paavst Johannes XXIII surma ning uue paavsti Paulus VI silmapaistvat osa Üleilmse Kirikukogu II istungjärgu töödes, kus võeti tähtsaid põhimõttelisi seisukohti. Need sündmused üksi pälviksid rohkem kui 20-minutilist meeldetuletamist. Kuid samal ajal teame, et meie Püha Isa viibib käesoleval silmapilgul Galileas, palveränn akul, mille tähtsust - kui märgid ei peta - on raske alahinnata. Vaevalt on meie kuulajate seas kedagi, kes ei sooviks kord Püha Maad külastada ning paavstliku palveränduri teekonna kirjeldamine tohiks sellepärast väga paljudele huvi pakkuda. Kuna palveränn ak aga alles homme lõpeb, otsustasime tänase saate alguses anda lühikese kokkuvõtte selle senistest etappidest; täieliku ülevaate toome meie järgmises eestikeelses saates. Saate teise osa pühendame ühele 1963.a. tähtsale sündmusele eesti vaimuelus: meie tuntud proosameistri Karl Ristikivi 50. sünnipäevale ning tema romaanile "Viimne linn." Kuna raamatu ja ka meie usutelu teemaks on Püha Maaga seosesseisvad sündmused, võime kogu saate jooksul mõttes viibida Selle kodumaal, Kelle sünnipäevast on möödunud 1963 aastat. Ja sellepärast loodame, et lp. kuulajad meie lahendusega nõus on.

\+ + + +

DC-8-tüüpi erilennuk, mille Itaalia lennuühing ALITALIA nendeks päevadeks paavsti käsutusse andis, startis Rooma lennusadamast Fiumicinost eile hommikul kl. 8.55 kõigi Rooma kirikute kellahelina saatel. Veidi enne seda oli Pulus VI teda saatma tulnud Itaalia Vabariigi presidendile ütelnud, et ta tahab Pühale Maale kaasa võtta kõigi kristlaste, eriti rõhutute ja kannatajate mured.

Kreeka, Küprose, Süüria ja Liibanoni territooriume ületades läkitas paavst, kes on teatavasti Vatikani linnriigi pea, nende maade riigipeadele raadio kaudu tervitusi. Kell 12.16 maandus lennuk Ammannis, kuhu olid ilmunud paavsti vastu võtma Jordaania kuningas, diplomaatlik korpus ja Lähis-Ida katoliiklikud kirikupead. Teekonnal Ammannist Jeruusalemma, mis viib läbi Pühakirjast tuntud Moabi kõrbe ning Jeeriku linna ümbruse, Peatus Püha Isa Jordani jõe kaldal, läks Jeesuse ristimisest / saadik kuulsaks saanud vee äärde ja seisatas seal palves.

Vastuvõtt Jeruusalemmas kujunes tormiliseks - kui tagasihoidlikku sõna tarvitada, sest eile õhtul võisid miljonid inimesed kaugenägemise vahendusel oma silmaga veenduda, kuidas kõik politsei korraloomise-katsed tagajärjetuteks jäid. Paavsti pidulik vastuvõtmise-aktus nn. Damaskuse väravad ees pidi seetõttu ära jääma.

Püha Isa asus otsekohe Ristitoele - via dolorosa - millel meie Õnnistegija kord oma kohutavat piinariista Kolgatale kandis. Kolgatal seisvasse kirikusse saabudes pidas paavst püha missa haual, millest Jeesus kord üles tõusis.

Pärast seda palveränn aku esimest etappi leidis aset kaks tähelepanuväärt kokkusaamist. Paulus VI tulid tervitama Jeruusalemma kreeka-ortodoksi ja armeenia-ortodoksi patriarhid. Püha Isa väljendas eriti oma rõõmu Hauakirikus

käimasoleva restauratsioonitöö üle, mis toimub mitme kiriku ühise üritusena. Ta nimetas seda ühistööd seda rõõmustavamaks, et Hauakirik lagunes just kristlaste lahkarvamiste tõttu. Veel eile õhtul ilmus Paulus VI vastuvisiidile kreeka-ortodoksi patriarhi Benediktos I juurde. Alles pärast hilisõhust palvetundi Getsemani kirikus lubas Püha Isa enesele veidi puhkust: täna hommikul kell 6 sõitis ta juba edasi, ületades Jordaania-Iisraeli piiri Megiddo lähedal Galileas. Piiblist tuntud Megiddos võttis paavsti vastu Iisraeli president. Täna hommikul pidas Püha Isa jumalateenistuse ja jutlustas Naatsareti kristlastele Neitsi Maarja Kuulutamise kirikus. Siit viis tee edasi Geneetsareti järve äärde, kus pikemateks peatusteks olid Kaana, Kafarnaum ja nn. Õndsuste mägi, kõigepealt aga Tabgha, koht, kus Jeesus kunagi Peetruselt küsis: "Kas sina armastad mind rohkem kui nemad?" ning siis ütles:"Karjata minu lambaid!" (Jh 21,15j)

Praegusel silmapilgul tohiks Püha Isa viibida tagasiteel Jeruusalemma poole, kus on täna õhtuks ette nähtud kokkusaamine Konstantinoopoli ökumeenilise patriarhiga. Homme on Paulus VI palveränaku sihiks Petlemma koobas, tema tagasisaabumine Rooma on ette nähtud homme õhtuks.

USUTELU KIRJANIK KARL RISTIKIVIGA

Härra Ristikivi, kas jutustaksite meie kuulajatele oma romaani "Viimne linn" sündimisloost? Kust tuli näiteks mõte kirjutada just Templiordu üle?

Esialgu ei olnud mul üldse kavatsust kirjutada Templiordust. Küll aga oli mul juba pikemat aega meeles mõlkunud kirjutada viimsest linnast. Viimne linn - või viimne kindlus - sõnal linn on ju meie vanemas keelepruugis kahekordne tähendus. Mu silmade ees oli pilt sellisest kindlusest, mis viimseni vastu paneb, ka siis kui kõik võitlus tundub juba mõttetu. Võibolla oli see mõte sisendatud Heiti Talviku luulest, kus ta ütleb: Meie kohus on püsida tüüril kõigi lootuste avariiski.

Kas see tähendab, et Teie "Viimset linna" tuleb võtta sümboolselt?

Seda ka. Aga me ei tohi siiski liiga kaugele minna sümboolika otsimisel. See linn, millest mu raamatus juttu, on täiesti konkreetne linn ja sündmustik põhjeneb ajaloolisel sündmustikul. See esialgne viimne kindlus ei olnud aga seotud mingi kindla aja ja kohaga. Võiks ütelda, et ma seda esialgu kavatsesin umbes samas stiilis kui "Hingede öö." Alles hiljem sai see endale konkreetse kuju.

Oleks huvitav kuulda, millal ja kuidas see sündis?

See sündis ühenduses sellega, et hakkasin kirjutama ajalooliste romaanide seeriat suurest murrangust Euroopa poliitilises ja ka vaimses ajaloos. Siis sattus mu pilk Akkoni langemisele, mis lõpetas ristisõdade ajajärgu. Aga kindlama kuju sai see kavatsus alles kolm aastat tagasi, kui ma viibisin Rhodose saarel. See saar on geograafiliselt, aga ka ajalooliselt Euroopa äärmine eelpost lõunaidas, Väike-Aasia ranniku lähedal. Kuulub praegu Kreekale, aga 14. ja 15. sajandil kuulus see johanniitide ehk Hospidali-ordule. Sealsed võimsad keskaegsed linnamüürid ja muud mälestusmärgid johanniitide ajast jätsid mulle sügava mulje. Samuti ka jutustused linna kaitsmisest ja lõpuks selle langemisest sultan Solimani kätte. Aga Rhodos ei sobinud minu plaaniga, juba sellepärast, et see langes alles aastal 1522. Pöördusin sellepärast tagasi Akkoni juure, mille langemine oli ka palju suurema üldpoliitilise tähtsusega.

Kas ei võtnud ka Hospidali-ordu osa Akkoni kaitsmisest?

Seda küll. Aga Templiordu oli siiski juhtival kohal. Omajagu aitas siin

kaasa ka selle ordu edaspidine traagiline saatus, mis andis niiöelda kahekordse kõlapõhja. Aga, nagu teate, mu peategelane lõpetab ju oma elupäevad Hospidali-ordus ja ta paneb oma mälestused kirja Rhodose saarel. Niisama nagu ma ise seal viibides esimest korda mõttes oma romaani kavandasin.

Lugejal jääb mulje, nagu oleksite Teie ise rüütel Roger Blondel. Kas Teil on selle romaani kaudu tekkinud n.ö. isiklik side Templiorduga - või mäetate seda nüüd tagantjärele kui pelka kirjanduslikku elamust?

Ma ei ütleks, et Roger Blondel - see olen mina. Samal määral olen ka rüütel Guillaume või kannupoiss Daniel. Ütleksin pigemini, et need on kõik mu head sõbrad, kellega olen üheskoos läbi elanud viimse linna kaitsmise ja langemise. Ja kui on koos läbi elatud nii palju, ei ole see enam ainult kirjanduslik elamus... Aga ma kardan, et me räägime asjadest, mis paljudele kuulajatele on täiesti tundmata. Ei või ju arvata, et kõik oleksid mu raamatut lugenud, või et kõigil üldse oleks võimalik seda lugeda. Kodu-Eestis on see, minu kuulmist mööda, keelatud kirjandus.

Čigus - kas Te ei tutvustaks mõne sõnaga teose sisu?

Seda saab teha üsna lühidalt, sest me võime üle hüpata selle kõrvalintriigidest. Romaani keskseks aineks on Akkoni linna kaitsmine ja langemine mamelukkide sultani kätte aastal 1291. Ristisõdijatel oli ja õnnestunud Jeruusalemma oma käes pidada ainult sada aastat. Pärast seda sai Akkon, sadamalinn praegu se Iisraeli riigi piirides, Haifa lähedal, selle mitteametlikuks pealinnaks. Kuigi kogu aeg taganema sunnitud, õnnestus ristisõdijatel siiski veel sada aastat Püha Maa pinnal püsida. Kuid aastal 1291 tuli sellele lõpp. Akkon oli viimne linn, mida meelehcitlikult kaitsti. Linna kaitsjaid tiivustas ka lootus abile Euroopast, aga seda abi ei tulnud. Ei tulnud isegi laevu, et linna elanikke põgenema päästa. Euroopa vürstid olid tegevuses oma asjadega ja Püha Maa kaitsjad olid unustatud. Vaimustus, mis omal ajal ristisõitjad oli väl ja viinud, oli kadunud. Ja traagilise lõpp-punkti paneb kogu loole linna kaitsmisest kõige kangelaslikumalt osavõtnud Templivendade ordu likvideerimine ka Euroopas, mille viib läbi Prantsuse kuningas Philippe Neljas.

Raamatu arvustajad on kiitvalt maininud Teie sisseelamist tolleaegsesse miljöösse. Kas tohiksime teada, missugust allikmaterjali olete kasutanud ja missugused olid eeltööd enne kirjutamisele asumist?

Allikmaterjali selle sõna täpses tähenduses olen vaevalt üldse tarvitanud, kui selleks mitte nimetada Templiordu reegleid. Aga needki on juba trükist ilmunud, muuseas ka saksakeelses tõlkes. Seda ajajärku on aga kirjanduses küllalt üksikasjaliselt kirjeldatud. Peamiseks toeks on mulle olnud Grousset' "Ristisõdade ajalugu" ja Röhrichti "Jeruusalemma kuningriigi ajalugu". Peale selle ka teosed Templiordu ja johanniitide kohta. Muide võiks nimetada ka T. E. Lawrence'i teost ristisõdijate kindlustustest. Kahjuks ei ole ma kunagi käinud praeguses Akkonis, aga mis ma olen filmides ja fotodel näinud, ei paku palju abi. Linn hävitati ju täielikult vallutajate poolt, nii et seal vaevalt veel midagi on näha kunagisest kindlusest. Miljöösse sisseelamiseks aga aitas palju rohkem kaasa Rhodose vanalinn, kus suurem osa johanniitide kindlustustest on säilinud.

Kuidas hindate Teie isiklikult ristisõdade aega, millesse olete paigutanud oma romaani sündmustiku?

Minu romaan käsitab ju selle ajajärgu lõppu - ja lahkunutest räägitakse ainult head. Aga muidugi on väga raske anda mingit hinnangut nii kauge ja nii ulatusliku ajajärgu kohta, sest selle erifaasid on väga erinevad. Nagu igas ajajärgus, on seal head ja halba. Ajaloolaste hinnangud on ju ka väga kõikuvad. Aga üldiselt tahaksin ütelda, et me ei saa hinnata möödunud aegu ja ini-

mesi meie aja mõõdupuuga. Sama hästi võiksime neile ette heita, et nad ei tundnud autot ja telefoni. See oli siiski suur idee, kuigi selle teostamine toimus inimlikult-puudulikult. Peamine teene oli sellel minu silmis Euroopa rahvaste ühendamine ühise idee ümber. Selle idee kadumine ongi peamiselt see punane joon, mida olen jälginud oma ajaloolistes romaanides. Kui on juttu just ristisõdadest, siis pean isiklikult kahetsetavaks kaht asja. Esiteks,et misjoni idee näis olevat peaaegu unustatud. Süüria kristlased olid ju seda ka enne ristisõdijate tulekut, ja nad säilitasid oma usu kõigi katsumiste kiuste ka hiljem, kui õhtumaa nad jälle oli unustanud. Ja teiseks, et ei saavutatud paremat koostööd Bütsantsiga. Kuigi ma siin ei taha veeretada kogu vastutust ristisõitjatele.

Teie raamatut lugedes torkab silma, et keskaegse kiriku elu esitatakse siin hoopis teises valguses kui seda teeb enamik meie seni eesti keeles ilmunud ajaloolistest romaanidest. Kas väljendaksite oma arvamist meie kodumaa katoliiklikku keskaega käsitleva ilukirjanduse kohta?

Meie keskaega käsitlev ilukirjandus sai alguse ärkamisajal, mil rahvuslik võitlus sakslaste vastu andis sellele oma värvingu. Ka oli sel ajal keskaeg üldiselt ajaloolaste meelest üks pime aeg. Autorite protestantlik kasvatus määras seejuures ka hoiaku katoliku kiriku suhtes. Nii tekkis teatud määral paradoksaalne olukord, et võitluses protestantliku saksa mõisniku vastu kasutati löögipuuks katoliiklikku sakslast. Aga me võime siiski näha viimasel ajal teatavat muutust. Paguluses ilmunud Ain Kalmuse ja Gert Helbemäe romaanid on ju oma seisukohtades palju rohkem nüansseeritud.

Kas Teil enesel pole tulnud mõtet meie kodumaa minevikust kirjutada? Või on teil koguni juba midagi konkreetset kavas?

Olen sellele mõtelnud varasematel aegadel. Nüüd on see aga mitmes mõttes takistatud. Kodumaa on meile praegu kättesaamatum kui enamik palju kaugemaid maid. Praegu ei ole mul selles suhtes mingit konkreetset kava. Küll olen kuulnud isegi etteheiteid, miks ma kirjutan võõrastest ja mitte omadest. Aga minu meelest on meiegi saatus nii tihedalt seotud õhtumaa omaga, et needki sündmused, millest olen kirjutanud, pole jätnud mõju avaldamata ka meie saatusele. Oleks aeg ka meil näha Euroopa saatuseühtsust, siis on meil ka suurem õigus nõuda, et Euroopa ei unustaks meid, nagu ta unustas viimse linna kaitsjad. Kui mul aga jõudu ja elupäevi peaks jätkuma, tahaksin muidugi kord ka kodumaale tagasi jõuda, vähemalt oma loomingus. Võimalik, et seegi toimuks laiemas seoses, mis ulatub üle meie piiride. Nii nagu mu senisedki ajaloolised romaanid on toimunud mitmesuguste rahvuste, kultuuride ja religioonide kokkupuute- ja murrangualadel.

Olete nüüd juba neli sama-ainelist romaani kirjutanud ja kesiteab, ehk järgneb veel muidki? Kas tohiksime autori enese suust kuulda, missugune on nende nelja teose seos ja terviku siht?

ääksime esialgu siiski kolme teose juurde. Ei saa anda mingeid kindlaid lubadusi n.ö. oraste peale. Ka sel juhul on küsimusele üsna raske vastata. Kirjaniku ülesanne on ju kirjutada ja jätta kommentaaride tegemine teiste hooleks. Mis puutub seosesse nende kolme romaani vahel, siis on see vahest selgemini nähtav - need käsitavad kõik enam-vähem sama ajajärku. See on niinimetatud kõrg-keskaja lõpp, mil see maailm, mida võib nimetada keskaegseks selle kõige rohkem väljakujunenud mõistes, nii väliste hoopide aga ka seesmise nõrkuse tagajärjel kokku varises. Selle ajajärgu suured ideed, nagu Rooma keisririigi taastamine ja kaotatud kristlike alade tagasivõitmine kas ebaõnnestusid või lihtsalt hääbusid. "Surma ratsanikes" on see eeskätt keskaja rüütli-ideaal, mis mandub palgasõduri mentaliteediks. Samal ajal lakkab Bütsants olemast see kaitsevall, mis kogu keskaja Euroopat n.ö. selja tagant kaitses.

Ja terviku siht?

Raskem on rääkida selle sihist. Niipalju vahest siiski võiks ütelda, et kuigi olen kõigis kolmes kasutanud vana hea seiklusromaani vormi, ei ole nad mõeldud ainult ajaviiteks. Milleks siis? Jah, ilukirjandusliku teose ideed ei saa ega peagi saama nii selgelt ja ühemõtteliselt väljendada nagu juhtkirja oma. Seda tuleb siiski rohkem sümboolselt mõista. Ja siin vahest paistab silma teatav sarnadus selle ajajärgu ja oleviku vahel. Nii nagu siis, tundub ka nüüd, et paljud asjad sünnivad nagu kurjas unenäos. Ka see maailm ja aeg, mida me nimetame uueks ajaks, näib olevat vanaks saanud. Sellegi kandvad ideed nagu kristlus, humaansus, demokraatia - on sunnitud pidevalt taganema, ühe linna teise järgi maha jätma. Võibolla loodan liiga palju, kui peaksin oma lihtsaid seiklusjutte hoiatuseks. Aga kaugest ajast kirjutades on vähemalt see lohutus et teame, kuidas hiljem läks. Teame näiteks, et selle kadunud keskaegse Euroopa asemele kasvas uus. Ja seda ei ehitanud vallutajad, mongolid, saratseenid ja türklased, vaid kõik katsumised läbielanud Õhtumaa ise. Siis vahest ei tarvitse meilgi lõplikult meelt heita ja alla vanduda Metsalise Märgile. Viimses linnas on üks problemaatiline kuju, vend Thomas, kes jääb maha Pühale Maale, kes julgeb seda teha, sest ta kannab oma viimset kindlust iseendas. Olen mõtelnud neile, kes praegugi on samas olukorras, kelle ainus lootus on oma hinge hoida. Ka see tee on veel olemas, kui kõik muud kantsid langevad. Kui mul on õnnestunud oma raamatutega anda lugejale natuke julgust, nende raamatute traagilise sisu kiuste, oleksin õnnelik. Kui mitte, olen vähemalt ise saanud neist natuke julgust.

Härra Ristikivi, suur aitäh Teile Vatikani Raadio ja meie kuulajate nimel! Teie tänane vestlus - nagu juba varem Teie kirjapandud sõna - annab kindlasti paljudele ainet viljakateks mõtiskeludeks. (Saate lõpp.)

(Mis head võib Naatsaretist tulla? - Paavsti palverännak.)

Mis head võib Naatsaretist tulla? (Joh. 1,43-46)

Järgmisel päeval tahtis Jeesus Galileamaale minna; ja Ta sai Filippusega kokku ning ütles temale: "Tule minu järele!" Filippus aga oli pärit Betsaidast, Andrea ja Peetruse linnast. Filippus sai kokku Naatanaeliga ja ütles temale: "Meie leidsime selle, kellest Mooses on käsuõpetuses kirjutanud ja prohvetid: Joosepi poja Jeesuse Naatsaretist!" Aga Naatanael ütles temale: "Kas Naatsaretist võib midagi head tulla?" Filippus ütles temale: "Tule ja vaata!"

\+ + + +

Tänase Kirjasõna selgituseks toome väljavõtte jutlusest, mille paavst Paulus VI pidas mineval pühapäeval Naatsareti Neitsi Maarja Kuulutamise kirikus seal setele kristlastele ja nende külalistele.

"Naatsaret on kool, mis õpetab meie Jeesuse elu mõistma, " ütles Püha Isa.

" Ta on meile vaikuse õppetunniks: õppigem uuesti hindama selle vaimuelus hädavajaliku, imeväärse teguri tähtsust. Mürin ja ragin, hääled, mis on omased meie kärarikkaks ja ülitundlikuks muutunud moodsale elule, teevad meid kurdiks. Naatsareti vaikus, õpeta meid ennast koguma, õpeta meile seespidisust, õpeta meid häid sisendusi ja tõeliste õpetajate sõnu kuulda võtma! Õpeta meid mõistma ettevalmistuse ja õpingute väärtust, isikliku ja sisemise elu ning palve väärtust, mida ainult Jumal salajas näeb!

Naatsaret on meile koduse elu õppetunniks: õpetagu Naatsaret meile, mis tähendus on sõnal "perekond", missugune on perekonna armuühtsus, missugune tema lihtne ja karm kaunidus, tema püha ja puutumatu olemus! Õpeta meile, kui südamelähedane ja asendamatu on kasvatus, mida perekond annab, õpeta, kui-võrd põhiline ja ületamatu on perekonna sotsioloogiline tähtsus!

Naatsaret annab meile töö õppetunni: oo Naatsaret, sina "puusepa poja" kodu! Kui väga sooviksime siin selgitada, siit lähtudes ülistada inimliku vaevanägemise ranget, kuid lunastusttoovat seadust! Siit tahaksime anda uut teadlikkust töö väärikuse suhtes - ja meelde tuletada, et töö ei ole iseenesele sihiks, vaid saab seda vabamaks ja kõrgeväärtuslikumaks, mida vabamad ja väärtuslikumad on need sihid, mis majanduslike kaalutluste kõrval tööle tema suuna annavad. Siit tahame meie tervitada kõiki töötegijaid maailmas ning neile näidata nende suurt Kaastöölist, nende jumalikku venda, töötajate kõigi õiguste prohvetit, Jeesus Kristust!

Paavst, kes läks patriarhile vastu.

Paulus VI palverännakut Pühale Maale on möödunud nädala jooksul nii ohtrasti kommenteeritud et võiks küsida: mida saaksime täna veel uut ütelda? Kuid juba Naatsaretis peetud jutluse sõnad üksi, mis toonitavad järelemõtlemise ja süvenemise tähtsust, õigustaksid meid täna tagasi vaatama nende kolme päeva sündmustele, mis on kõigi kommentaatorite arvates ajaloolise tähtsusega. Peale selle on veel muidki põhjusi, näiteks see, et suurem osa sõnavõttudest on pärit isikutelt, kes on harjunud sündmuste välist käiku ja nende otseseid järeldusi kirjeldama. Kui Rooma paavst esimest korda katoliku kiriku peaaegu 2000-aastase ajaloo jooksul Palestiinasse rändab, ei ole sinna midagi parata, et see samm tähelepanu äratab, "sensatsiooni tekitab" - nagu öeldakse - ja et sellest ainulaadsest sündmusest soovitakse mitmesugust "kasu" saada.

Iga palverändaja meel läheb kurvaks, kui ta silmab Jeruusalemma templiplatsil noorukeid, kellele sõdurid õpetavad ümberkäimist kuulipildujate ja

muude tapariistadega. Aga see on kord nii ja Palestiina araablastega vesteldes tuleb õige kähku jutuks nende teema number üks: israeliitide väljaajamine. Ning sõna "maha tappa" ei esine harva: kui mõtelda, et on skaute, kes kinnitavad, et skautluse siht olevat juute tapma õpetada, saab selgeks, missugused kurvad olukorrad valitsevad Pühal Maal praegu - ja kui kergesti võib tema elanike mõte kalduda sellele, kuidas too kõrge külaskäik võiks nende isiklike soovide täideminekuks - kasvõi maailma ajakirjanduses tehtavate palverännaku-kommentaaride läbi - kaasa aidata. Aga mis siis, kui paavst soovis tõesti ainult palvetama minna? Kui sündmuste mõte sündmuste kirjelduste ja muljete varju koguni ära kaob?

Vatikani Kirikukogu teise istungjärgu lõppkoosolekul, möödunud jõulukuu 4. päeval tegi paavst Paulus VI kontsiili-isadele teatavaks, et ta kavatseb palverändurina Pühale Maale minna ning seal palvetada eriti Kirikukogu õnnestumise, kristlaste ühinemise ja maailma rahu eest. Ta rõhutas, et ta soovib sel viisil alla kriipsutada oma üleskutset kõigile kristlastele, Kirikukogu õnnestumise huvides veelgi agaramini palvetada kui senini.

Palverännak ise kestis kolm päeva: 4.-6. jaanuarini. Püha Isa tervitas lennuki pardaraadio kaudu Kreeka, Küprose, Süüria ja Liibanoni riigipeasid, kui ta nende territooriumist üle lendas, ning maabus Jordaania pealinnas Ammannis, kus kuningas Hussein tema vastu võttis. Teekonna peaosa kulges läbi Moabi kõrbe, üle Jordani jõe ja Jeeriku linna riivates Jeruusalemma, kus Püha Isa jalgsi Jeesuse ristiteed käies Kolgatale läks. Sellesama esimese palverännaku-päeva õhtul sai ta kokku kahe ortodoksi kiriku patriarhiga - ning alles pärast seda kokkusaamist toimus kohtumine Lähis-Ida katoliiklike patriarhhidega. Sealjuures väärib erilist esiletõstmist tõsiasi, et paavst Paulus VI tegi veel samal õhtul vastuvisiidi kohalikule kreeka-ortodoksi patriarhile Benediktos I-le. Alles keskööks lõppes esimese palverännu-päeva viimane etapp, öine palvetund Getsemani kirikus Õlimäe jalal.

Ainult kuus tundi hiljem asus paavst uuesti teele. Vanast ja Uuest Testamendist tuntud Samaarias ei tehtud peatust, küll aga praeguse Iisraeli pinnal asuvas Megiddos, mis on kuningas Salomoni ajast tuntud linn. Sinna oli Püha Isa tervitama tulnud Iisraeli president Zalman Shazar. Siit viis tee edasi Naatsaretti, kus Püha Isa pidas jumalateenistuse ja jutluse sajatuhandelisele rahvahulgale. Kuid seegi peatus ei kujunenud pikaks: mõni tund hiljem näeme paavsti Taabori mäel, siis juba Geneetsareti järve kaldal, Tabghas, Kafarnaumis ja Mäejutluse kõrgendikul ning Kaanas, mis on Uuest Testamendist tuntud seal sündinud veini-ime tõttu. Ja juba tuli paavstil jälle Jeruusalemma tagasi tõtata, kus teda oots Konstantinoopoli ökumeeniline patriarh Athenagoras - kokkusaamine, mida võib palverännaku tähtsaimaks nimetada.

Kolmandaks ja viimaseks päevaks oli ette nähtud Jeesuse sünnipaiga Betlemma külastamine - ning siis algas kodutee. Juba sama päeva õhtul saabus Püha Isa Vatikanilinna tagasi.

Niisugune oli sündmuste väline pale. Võime küsida: kas ja kuivõrd saab seda palverännakut õnnestunuks nimetada? Kas oli selles inimmurrus, mida igaüks võis televisiooni kaudu näha, üldse võimalik palvetada? Kas ei kahjustanud see publitsiteet ja koguni teatud "sensatsioonitegemine" ajakirjanduse head asja?

Neile küsimustele võib vastata, et see ajaloo esimene paavstlik palverännak Pühale Maale õnnestus üle kõigi ootuste hästi. Oli ju Püha Isa peasihiks näidata, kuivõrd südamelähedane on temale kristlaste palve Kirikukogu õnnestumise eest - ja see siht on kindlasti saavutatud. Ning seda osalt just tänu laialdasele publitsiteedile: tuhanded inimesed valmistasid ette erilisi tele

visiooni- ja raadioprogramme, artikleid ja reportaaže Pühalt Maalt, miljonid kuulsid, nägid ja lugesid neid - ning süvenesid Jeesuse elu ja tänapäeva kristlike kirikute probleemidesse. Seda üldist tähelepanu koondumist Jeesuse sünnimaale ei tohi alahinnata. Kaugenägemise-ssated olid osalt ka otsene palve. Paavst, kes põlvitas Õhtusöömaaja-saali kivipõrandal, pidas jutlust Naatsareti kogudusele ja embas patriarhhe, kellede kohtumist Rooma kiriku peaga ei oleks veel mõni aasta tagasi võimalikukski peetud - see kõik äratas nägijates sügavaid tundmusi ja aitas kaasa nende isiklikukski palveks. See televiisori kaudu paavsti kaaskonnas toimunud miljonite palveränak kujunes paljudele unustamatuks elamuseks.

Oma teekonna teise sihina nimetas Paulus VI ise kristlaste ühinemist. Ei ole kahtlust, et ka selles suhtes sündis siin midagi erakorralist. Juba ligemale tuhat aastat ei ole Ida ja Lääne kirikupeade vahel olnud normaalset läbikäimist - ning see tõsiasi on praegugi veel valusaks haavaks Ristikiriku kehas. Kirikupeade niisugust hoiakut on tihti kangekaelsusest ja uhkusest johtuvaks tembeldatud. Issanda aasta 1964 esimestel päevadel sündis aga see, et paavst läks patriarhhe külastama - ning sel sündmusel on mitu tähelepanuväärset dimensiooni. Kuna ortodoksid tavaliselt vähemalt Rooma ajaloolist primaati tunnustavad, oleks võinud oodata, et esimene külaskäik oleks toimunud vastupidises suunas, et hiljem asutatud patriarhaadi pea tuleb varasema juurde. Selle külaskäigu puhul aga, mis nüüd juba ajalukku kuulub, on selge, et Rooma paavst ei teinud asjast ecsõiguste küsimust, vaid astus lihtsalt esimese sammu. Siin seisab Paulus VI ürituse tõeline suurus ning sellepärast kan nabki meie tänane vestlus pealkirja: Paavst, kes läks patriarhile vastu. Poolehoid, mida maailma avalikkus on Paulus VI eht-kristlikule sammule osutanud, näitab et tänapäeva inimene ei ole kuidagi viisi kaotanud tundlikkust religioossete küsimuste suhtes ning oskab sündmusi õieti hinnata.

Ristitee Jeruusalemmas, mille puhul paljud paavsti elu pärast hirmu tundsid, oli ainult üks nendest otsatutest poolehoiuavaldustest, mille osaliseks paavst sai selle tähelepanuväärse reisi jooksul. Kõikjal rahvamurd, mis tihti murdis korravalvurite ahelikud, kõikjal tervitused ja elagu-hüüded, isegi mitte-kristlaste poolt. Vaevalt oleks keegi teine tänapäeva maailma juhtivatest isiksustest Püha Maa mõlemas osas niisuguste poolehoiuavalduste osaliseks saanud. Ning see asjaolu räägib iseenese eest. Ka palveränaku kolmas siht - rahu maailmas - ei osutunud kindlasti mitte kahjukannatajaks selle reisi puhul.

Püha Isa saabumine Rooma kujunes palveränaku viimaseks, kuid mitte kõige väiksemaks triumfiks. Võiks ju arvata, et Roomas pole paavst midagi erilist - ja nii see ongi, kuid sellel 1964.a. Kolmekuningapäeva õhtul hõljus õhus midagi ainukordset: üle kahemiljoniline pealinna-piiskopkond oli hoolega jälginud oma ülemkarjast sellel ajaloolisel teekonnal ning kiitis selle nüüd kõigest südamest heaks. Roomlased ei läbenud oma televiisorite ette istuma jääda, vaid pidasid õigemaks tänavale söösta ja oma ülemkarjast juubeldamisega vastu võtta. Elagu-hüüdev rahvas palistas teed lennuväljalt Vatikani väravateni ning see muidu vaevalt tunnipikkune teekond kestis sel õhtul ligi neli tundi. Kirjutati: Paulus VI on rahvapaavst nagu Johannes XXIII.

Ajalooline palveränak on möödas. Andku Jumal, et kõik kaunis, mis selle puhul ilmsiks tuli, kasvaks ja head vilja kannaks. Palvetagem meiegi täna Püha Isa soovi kohaselt, Kirikukogu õnnestumise ja kristlaste ühinemise eest: Meie Isa ...

(Saate lõpp.)

Vatikani Raadio eestikeelsed saated on pühapäeviti, kell 16.45, lainepikkustel 25.55, 31.10, 41.38 ja 196 meetrit (vastavalt 11740, 9645, 7250 ja 1529 kilotsüklit). Saated lähevad eetrisse koguvõimsusega 120 kW. Lühilained on suunatud ja kuuldavad ainult Roomast põhja pool. Kl. 16.45 = kl.15.45 GMT.

(Mõndagi raskesti arusaadavat. - Uuest piiblitõlkest.)

Mõndagi raskesti arusaadavat (2 Pt 3,16)

Aga meie ootame Tema tõotust mööda uut taevast ja uut maad, kus elab õigus. Sellepärast, mu armsad, püüdke neid asju oodates ilma veata ja laituseta olla, et Tema võiks teid rahu sees eest leida. Ja arvake meie Issanda pikka meelt õndsuseks, nõnda kui ka meie armas vend Paulus on teile kirjutanud seda tarkust mööda, mis temale on antud. Tema teeb seda ju igas kirjas, kus ta nendest asjadest räägib. Nendes on küll mõndagi raskesti arusaadavat; õppimata ja püsimata inimesed väänavad nende nagu ka muu kirjasõna mõtet, iseenesele hukatuseks.

Teie aga, mu armsad, kes seda ette teate, pange tähele, et nurjatumate eksitus teid kaasa ei kisu oma kindlast meelest ära langema, vaid et te kasvate meie Issanda ja Õnnistegija Jeesus Kristuse armus ja tundmises. Temale olgu au nüüd ja igavese päevani! Aamen.

\+ + + + +

Apostel Peetrus hoiatas kristlasi "õppimata ja püsimata inimeste" eest, kes tema truu abimehe Pauluse kirjade mõtet "väänasid," s.t. neid seletasid hoopis teises mõttes kui Paulus oli nad kirja pannud.

Oleksime väga ennast täis kui väidaksime, et selline hädaoht ei ähvarda meidki. Ausaks jäädes peame koguni tunnistama; kui juba tolleaegset kreeka keelt valdajad - apostel Paulus kirjutas ju kreeka keeles - võisid öeldust vääriti aru saada, ähvardab see oht veel palju rohkem meid, kes ei oska apostli kirju lugeda, vaid peame tõlkega rahul olema.

Kui me Pühakirja loeme ja loetu üle järele mõtleme, on tingimata vajalik et me ei unustaks seda asjaolu: meie ja Piibli vahel seisab tõlkija või koguni mitu tõlkijat. Arusaadavalt vajame Pühakirja õigeks mõistmiseks head tõlget. Sellepärast kuulub uue eestikeelse piiblitõlke proovitrüki ilmumine eestlaste jaoks 1963.a. tähtsamate sündmuste hulka.

Lp. kuulajad mäletavad ehk veel erisaadet, mille pühendasime sellele sündmuse l.a. paastu-maarjapäeva eelõhtul. Ei olnud raske juba tollal ennustada, et tõlke suhtes tuleb väljendamisele rida üksteisele vastukäivaid seisukohti. Meie tänases saates kuulete kolme - ja nimelt Eesti Päevalehe kirjandusearvustaja Helmi Elleri, kirjanik Artur Adsoni ning praost Jakob Aunveri - arvamist. Pealkirja all

Meie valmiv uus Piibel

tõi EPL 4.mail 1963 Helmi Elleri artikli, mis algab põgusa pilguga eestikeelse piiblitõlke ajaloole:

" Piibli esimene eestikeelne tõlge ilmus aastal 1739 pärast paljusid nõupidamisi ja lahkarvamisi, koosolekuid ja konverentse, pidurdatuna Põhjasõjast, katkust ja muist sõjaga kaasnevaist koledustest. Tähtsamad mehed selle saamisloos, eel- ja päristöö tegijad, olid Bengt Gottfried Forselius (hukkus a. 1680 Läänemerel), Johann Hornung (surі vene vangipõlves a.1715), Adrian Virginius (hukati venelaste poolt Tartu väravate taga a.1706), Heinrich Gutsleff ja Anton Thor Helle. Pikaajalise töö viljana, annetustest ja laenudest loodud majanduslikul alusel pääses viimaks trükki "Piibli Ramat, se on keik se Jummala Sanna." "Selle kapitaalse teose ilmumisega oli orirahvast talupoja murrak, mida senini oli tarvitatud suulisteks argipäevaõiendusteks ja lihtsameelsete rahvapärimuste edasiheietamiseks, saanud ka keerukamate mõtte- ja tundeavalduste kirjakeelsesse rakkesse," ütleb Fr.Tuglas Eesti Ent

süklopeedias. Kuna tõlkijaid oli mitu, siis sisaldab Piibel jooni mitmelt murdealalt, peamiselt Lääne- ja Kesk-Eestist, luues ühtlasi põhja-eesti murdele toetuva ühise kirjakeele, mis mõjustas kaua meie raamatukeelt.

Aja jooksul on seoses uute väljaannetega Piibli keelt redigeeritud, nii seati see aastal 1889 uude, Eduard Ahrensi poolt rajatud kirjaviisi. Aastal 1938 ilmus Uuest Testamendist uus tõlge, tehtud praost Harald Põllu poolt, aga kuna seda peeti keelelt liig moodseks, siis jäädi ametlikult ikkagi vana, s.t. 1739.a. tõlke juurde. Eesti iseseisvuse lõpp-aastail alustasid eesti katoliiklased Uue Testamendi tõlke väljaandmist, aga valmis trükkida jõuti ainult Matteuse ja Markuse evangeeliumid, siis konfiskeeris kommunistlik võim trükikoja ja katkestas alustatud töö. Ja nüüd viimaks, aastal 1955 Stockholmis, moodustati uus piiblitõlke komisjon, millesse kuuluvad kirikuõpetajad Richard Koolmeister (komisjoni juhataja), Toomas Põld (Uue Testamendi revideerija), Endel Kõpp (Vana Testamendi tõlkija), eesti keele eriteadlased Johannes Aavik ja Alo Raun, kreeka keele eriteadlane Ervin Roos (suri a. 1962). "Eesti Piibli uue tõlke väljaandmise vajadus on tingitud niihästi eesti keele kui ka piibliteaduse arengust," öeldakse "Valitud peatükkide" eessõnas.

Piibli teaduslik seletamine teeb muidugi pidevaid edusamme, aga eesti keele seisukohast on uue piiblitõlke vajadus veelgi suurem. Vana tõlge on keelelt sageli kohmakas, konerlik ning saamatu ja ebatäpnegi tolleaegse eesti keele vaesuse ja arenematuse tõttu. Eriti abstraktsemais kohtades jätab see mõtte ähmaseks või täiesti tumedaks. On loomulik, et Piibel tuleb tõlkida nüüdisaja parimasse kirjakeelde. Paulus kirjutas oma kirjad moodses oma aja keeles, ütleb Joh.Aavik. Tõlked peaksid taotlema sama. Äsjailmunud tekstiva limik näitab, et seda on tehtudki. Sõnavara on rikastatud hulga uuemate sõnadega, milledest mainitagu järgmised: ent, eriti, haihtuma, hajutama, hurmav, hülgama, hüvang, julm, kasutama, kogemus, kogema, kogenematu ... Need sõnad tulid meie keelde iseseisvuse-ajal, on ametlikult lubatavad ja juba ammu kirjanduses esinenud ning üldiselt tuntud. Vanas tõlkes puuduvad koguni ärkamisaegsed sõnad `saatus´ ja `huvi´, mis nüüd on sisse võetud. Kõigi nende sõnade tõttu võidab tõlke täpsus ja selgus.

Suuremad kui sõnavara alal on muutused vormi- ja lauseehituses. Needki uuendid on nüüdiskeeles ammu endastmõistetavalt tarvitusel olnud. Üks uuend on siiski võõras ja selle vajalikkus võib-olla vaieldav. See on osastava käände tarvitamine komparatiivis soome keele eeskujul: ilusam teda, parem teda pro ilusam, parem temast või ilusam, parem kui tema. Ka lauseehituse poolest on tõlge selge ja ladus, nii et seda on väga hea lugeda. Seoses lauseehitusega tuli tõlkijal lahendada stiilikusimused ja jälgida, et Piibli suurtele sõnakunstilistele väärtustele kahju ei sünniks. Stiili arhailisus, nagu see väljendub kordustes, võrdlustes, mõtteriimides, retoorilistes lausetes, tooni tõsiduses ja pidulikkuses, on säilitatud, pareminigi esile toodud, kuna mõnigi takerdav vesivõsu on välja lõigatud. Arhailisust süvendab allitereeruvate sõnade valik, nagu see esineb eesti rahvalauludes. Nii suure teose puhul on vältimatu, et mõnes üksikkohas võib olla eri arvamisi, näiteks kas eelistada Salomoni Ülemlaulus väljendeid `mu sõbruke´, `mu armuke´ (vana tõlge) või `mu kullake´, `mu kallim´, kas ütelda Debora-lailus "kui ma tõusin kui ema Iisraelis" (vana) või "kui ma tõusin kui Iisraeli ema." On juhtumeid, kus vana tõlke rütm tundub paremana ja kus loomulik lauserõhk langeb olulisemale sõnale. Enne Piiblisse lülitamist vajab raamat veelkordset läbivaatamist trükivigade, mõnede ebajärjekindluste ja eksimuste pärast (Rebeka/Rebekka, purpursinised kangad).

"Valitud peatükkidest" jääb küll mulje, et Vana Testamendi uus tõlge on imetlemisväärne, et see on tehtud mõistva sisseelamisega sisusse ja herge

stiilitundega, ilma tõlkija isikliku tämbrita. See on olnud ülisuur töö, mille tulemused peavad kestma kaua aega, nii nagu on piiblitõlgete saatuseks."

Prl. Eller lõpetab oma artikli kahe võrdleva näitega. Nendest loeme ette viimase, Salomoni Koguja raamatust, "mis on vanimaid maailmavalu väljendusi kirjanduses," nagu märgib kirjutise autor. Vanas tõlkes algab see raamat järgnevalt:

Selge tühi asi, ütles Koguja, selge tühi asi; kõik on tühi asi. Mis kasu on inimesel kõiges tema vaevas, mis pärast ta vaeva peab nägema siin päikese all? Kui üks rahvapõli läheb, siis tuleb teine; aga maa jääb seisma igaveseks ajaks. Ja päike tõuseb, ja päike läheb looja, ja läheb, kui ta tõuseb, oma paika, kuhu ta püüab. Ta läheb lõuna poole, ja piirab ümber põhja poole; tuul piirab ikka peale minnes, ja tuul läheb ümber oma piirte sees. Kõik jõed jooksevad mere sisse, ja meri ei saa mitte täis; kuhu paika jõed jooksevad, sealt tulevad nemad jookstes tagasi. Kõiki asju, mis kallal inimesed ära väsivad, ei jõua ükski üles rääkida. Ei saa silm eales küll nägemast ja kõrv ei saa elades täis kuulmast. Mis iial olnud, on seesama, mis peab saama; ja mis iial tehtud, on seesama, mis veel saab teha; ja pole mingisugust uut asja päikese all.

Uues tõlkes kõlab sama raamatu algus nii:

Tühisuste tühisus, ütleb Koguja, tühisuste tühisus, kõik on tühisus! Mis kasu on inimesel kõigest oma vaevast, millega ta ennast päikese all vaevab? Rahvapõlv läheb ja rahvapõlv tuleb, aga maa püsib igavesti! Ja päike tõuseb ja päike loojub ning läheb tagasi oma paika, kust ta jälle tõuseb! Tuul puhub lõuna poole ja keerutab põhja poole, keereldes, keerutades puhub tuul ja alustab taas oma ringkäiku! Kõik jõed voolavad merre, aga meri ei saa mitte täis; samasse paika, kuhu jõed on voolanud, sinna need voolavad ikka ja jälle! Kõigist asjust, mis väsitavad, ei suuda ükski rääkida: silm ei küllastu nägemast ja kõrv ei täitu kuulmast! Mis on olnud, see saab olema, ja mis on tehtud, seda tehakse veel - ei ole midagi uut päikese all!

Ohverdame arhailisuse võlu

Ühest eraviisilisest mõttevahetusest Artur Adsoniga toome kirjaniku loal järgneva katkendi:

Olen mitu korda ajalehest mõnd uue piiblitõlke proovi lugedes pidanud pead raputama nende neologismide puhul, mida tahetakse uuesse väljaandesse sisse võtta. Tahetakse pühakirjale anda ajalehe keel! Kelle huvides? Noorsugu, kes üles on kasvanud moodsa keele peal, kuigi palju usust ei hooli. Kirikus käivad vanemad inimesed ja neile on vaja just sisseharjunud teksti. Vana teksti kaudu kõneleme oma kaugete eelkäijatega ja kui hakkame tarvitama tarbetuid uuendusi, siis ei ole kontakt enam nii tihe kui vaja. Just arhailine hingus lisab pühakirjale võlu. Venelastel näiteks on kiriku-slaavi keel au sees ja sel keelel palvetades tunneb inimene nagu kõneleks ta pühamat keelt, mis omasem on taevalikele võimudele. See fluidum läheb moodsas keeles kaduma. See nivelleerimine kaotab üldse pidulikuma keele. Leian, et kõik see, mis on vanas tõlkes arusaadav ja selge, jäägu muutmata. Mis on tume või liig kohmakalt väljendatud, nii et kuulaja kirikus momentaanselt mõtet ei taipa, see parandatagu. Nüüd aga on tarvitatud sealgi sünonüüme, kus neid vajagi ei ole. Imestan, et nõnda alalhoidlik seisus, nagu on vaimulikud, piibli keele alal kangesti moodsad tahavad olla! Selle moodsusega loodavad nad ehk noori juure tõmmata, kuid jutluste sisu on see, mis tõmbab, mitte trafareetne korrutamine, sündigu see kui moodsas keeles tahes.

Kui me näiteks Koidula vanu värsse uuesti välja anname, siis parandame temas minimaalselt, ainult suuri keelemoonutusi, apostrofeeringuid, mis nüüd

naljakad näivad jm. finesse. Piibli juures aga parandame radikaalselt, vahel isegi ühegi tarbeta selguse järgi või paremuse poole. Ohverdame arhailisuse võlu.

Olen mitu korda Aavikuga vaielnud tema ülearuse moodsuse vastu parandatavas piiblitõlkes. Temale on aga ainutähtis ta keeleuuendus. Tema istub vastavas konsistooriumi toimkonnas, aga kirjanikke pole sinna kunagi kedagi kutsutud. Üks komisjon revideeris ka lauluraamatut, kuid jällegi ilma kirjanike osavõtmata. Olen mitu korda kirikus või matustel märganud laululehel vigu, mida olnuks hõlbus parandada ja mis annavad pühale laulule koomilise maigu.

Vanasse piibli teksti on sajandite kestes nii palju ehtsat usku sisse loetud ja seda teksti ehtsa hardusega kuuldavale toodud. Moodsad tekstiparandajad näevad ainult keele tehnilist külge ja ohverdavad tihti pääle harduse kontinuiteedi ning traditsiooni. (20.4.1963)

Ajakirja "Eesti Kirik" septembrinumbris kirjutab praost Jakob Aunver peal kirja all

Vana Testamendi eestikeelse tõlke puhul järgmist:

Uus tõlge on tehtud praegu tarvitusel olevas korrektses kirjakeeles, rikastades seda paljude uute sõnadega, mis puuduvad vanas tõlkes, aga juba ammu tarvitusel uues kirjanduses ja kõneluseski ning võetud õigekeelsuse sõnastikkudesse, ka sõna "uluk", mis tundub nagu võõrana (lk. 17). Tõlkija on hästi süvenenult algteksti mõttesse ja stiili püüdnud oma ülesannet täie tõsidusega täita, mille tulemusena on oodata Vana Testamendi ilmumist üheskoos Uue Testamendiga moodsas eesti keeles.

See on tõlke keeleline külg. Aga peale selle seisab Püha Kirja tõlkija veel ühe teise tähtsa küsimuse ees. Kui näiteks ilukirjanduse ja luule tõlkijal on mõtte edasiandmise piirides küllaltki suur vabadus seda teha kas suurema sõnalise täpsusega või teisiti, siis Piibli tõlkijalt nõutakse võimalikult täpset tõlget, et raamat võiks olla eksegeetiliselt tarvitatav ka neilegi, kes algkeelt ei oska. Ka selles osas on tõlkija püüdnud oma parima anda ja säilitada sellejuures vana tõlke arhailisi väljendeidki. Aga trükis avaldatud prooviväljaandes leidub siiski kohti, mis põhjustavad küsimuse: kas see on alati õnnestunud? Näiteks on tõlgitud Deboora ja Baaraki võidulaulu 2.salm järgmiselt: "Et lakad lehvisid Iisraelis, / et rahvas oli võitlusvalmis, / selle eest kiitke Jehoovat!" Vana tõlge kõlab järgmiselt:"Kiitke Jehoovat, et ta hästi vaenlaste kätte maksnud Israeli maal, kui rahvas hea meelega ennast valmistas." .. Hobuste lakkadest ei ole siin küll kõnet, pealegi ei anna "lakad" üksiku sõnana üldse sündmuse käigu kohta selgemat pilti (lk.37). Ülemlaulu 4.salmis seisab:"Vii mind,kuningas,oma kambrisse!" (lk.119). Vana tõlge:"Kuningas on mind oma kambrisse sisse viinud"... Uue tõlke järele avaldatakse soovi, et viidaks,..(vanas)..konstateeritakse seda, mis juba sündinud. Nii võiks veel mitmeid teisi erinevaid mõtte edasiandmisi ära märkida. Aga ma olen need kaks näidet esitanud selleks, et oleks küll hea, kui tõlge selles mõttes veelkordset revideerimist leiaks, mõnes kohas kas või üksiku sõna näol, näiteks seisab uues tõlkes 1 Kun.6 sõna tempel, vanas - koda, inglise keeles - the house, saksa keeles - das Haus, rootsi keelse - huset. Lk.152 ja 154 esineb sõnavorm "kelled" sõnast kes,kelle,keda. Kui see mitte trükiviga ei ole, vaid teadlikult võetud, siis tuleks veel kordselt kaaluda, kas Piibel on õige koht niisuguste uuenduste esitamiseks, mida ei tunne meie õigekeelsuse sõnastikudki. .."Valitud peat.V.Testamendist" eessõnas üteldakse, et "See valik on mõeldud arvustamiseks ja arvamiste avaldamiseks"(lk. VI). Ka eespool avaldatud mõtted ja arvamised ei taotle muud kui sedasama üheskoos tunnustuse ja austuse avaldusega tõlkijale üldiselt õnnestunud tõlke eest. (Saate lõpp.)

VATIKANI RAADIO EESTIKEELNE SAADE 26.1.64 / 1

(Tarkus hüüab tänavail. - Teadus, usk ja arst I)

Saalomoni, Taaveti poja, Iisraeli kuninga õpetuse-sõnad, (Õp 1,1-7, 20 - 23)

et inimene saaks tunda tarkust ja õpetust,
mõista mõistlikke sõnu
ja võtta taiplikku õpetust
- õigust, kohut ja ausat meelt -
et anda rumalaile oidu,
noorele mehele tundmist ja nõu,
et mõista õpetuse- ja mõistusõnu,
tarkade sõnu ja mõistatusi.

Kuulgu tark ja kasvatagu teadmist
ning mõistlik võtku juhatust:

Jehoova kartus on tundmise hakatus:
meeletumad ei pane tarkust ja õpetust mikski.

Tarkus hüüab tänavail,
tõstab häält turgudel,
kisendab müüridel üleval,
väraval ja linna peal kõneleb kõnesid:

"Kui kaua armastate teie, rumalad, rumalust?
kui kaua ihaldavad pilkajad pilkamist
ja vihkavad albid tundmist?

Pöörake ümber minu manitsuse poole:
vaata, mina lasen oma vaimul teie peale voolata
tahan oma sõnad teile teada anda!

\+ + + + +

Kuulete nüüd vestluse teemal

USK, TEADUS JA ARST, mille autoriks on arstiteaduse doktor Ilo Käbin. Ettekanne on pärit EELK poolt korraldatud vaimulike, kunstnike ja arstide vaheliselt mõttevahetuse-koosolekult Örebro lossis 23.sept. 1962 ning on osaliselt ilmunud ajakirja "Rahvuslik Kontakt" veergudel (Nr.4 (22) 1962).(Tekst on siin toodud veidi lihtsustatud kujul.)

Aleksandria Clemens, 2. sajandi teoloog oli esimesi, kes püüdis luua usulis-filosoofilist süsteemi, mis ühendaks kristliku usu kreeka filosoofiaga. Usu ja mõttedeaduse - intuitsiooni ja spekulatsiooni - vastastikuses täienduses nägi ta kõrgeimat usulist arusaama, mida ta nimetas gnoosiseks. Mõistus, arusaam, pidi täiustama usku, pidi aitama Jumalat tõdeda.

Clemens Alexandrinus´e taotlustest on möödunud ligi kakstuhat aastat. Püsima on jäänud ristiusk, ja kreeka filosoofiast on paari viimase sajandi jooksul kasvanud välja moodne teadus. Kõrvutades Kristuse sünniaegadel valitsenud olusid tänapäevastega võime öelda, et elu praktilist palet on teadus muutnud peaaegu tundmatuseni. Seetõttu võiks olla põhjendatud küsimus, kas ja missugust elujõudu ja -õigust omab Aleksandria Clemensi gnoosis tänapäeval, kui me kreeka filosoofilise mõtlemissüsteemi laiendame mõisteni tänapäeva teadus. Sõnastades probleemi veidi teisiti püüame analüüsida, kas tänapäeva aatomite ja aatompommide, lunoidide ja astronautidega küllastatud maailmas leidub ruumi Jumalale meie südames ja meie mõistuses.

Esitatud küsimustele vastuse leidmiseks peame tungima teaduslikesse distsipliinidesse, mis kannavad suurimat vastutust nii tegeliku elu kui ka sel-

lega kaasunud maailmavaateliste muudatuste eest. Niisugused teaduseharud on esijoones nn. täppisteadused - füüsika ja astronoomia. Need on teadused, millede uurimismeetodid ja -tulemused on mõõdetavad ja matemaatiliselt lõplikud.

Mida jutustab täppisteaduste ajalugu?

See oli Galileo Galilei, renessansi üks suurkujusid, kes enam kui kolmsajandit tagasi pani konkreetse aluse füüsika sellele osale, mida nimetatakse mehaanikaks. Oma matemaatikat, astronoomiat ja filosoofiat puudutavate töödega modelleeris ta ühtlasi moodsa teaduse ideaalid üldse. Füüsikalis-astronoomilise uurimistöö edasine areng jõudis haripunktile Newtoni gravitatsiooniseaduste avastamisega. Nii Galilei kui Newtoni saavutuste raskuspunkt oli ülimalt teaduslik, kuid just see teaduslik töö pani aluse filosoofilisele kujutelmale universumist kui ainuüksi mehaanilisil seadusil fungeerivast nähtusest. Sellest teaduslikule uurimisele tuginevast kujutelmast said alguse kaugeleulatuvad filosoofilised ja maailmavaatelised voolud. Said hoogu ratsionalism ning viimase kannul materialism, mille pooldajad väidavad, et kõiki looduses toimuvaid protsesse, ka vaimseid, on võimalik seletada füüsikalis-keemiliste, s.t. mehaaniliste seadustega. Illustreerime nende mõttesuundade ajalugu vaid üksikute näidetega, meenutades paari 18. sajandi prantsuse entsüklopedisti. Arst ja filosoof Julien de la Mettrie (1709 - 51) uskus, et inimenegi pole muud kui masin ja see veendumus mehaaniliste seaduste üldkehtivusest inspireeris isegi pealkirja tema teosele "L´homme machine" (1748). Paul Holbachi mõttekäigud ulatusid veelgi kaugemale. Oma raamatus "Système de la nature" - seda teost on nimetatud ka materialismi piibliks - teadis ta öelda, et religioon on ebausklikkus, mis põhjeneb inimese teadmatusel ning hirmul.

Kuidas jõuti nihilismini.

Aastakümnete möödudes näis kogunevat aina enam tõendeid, ka bioloogilisi, mis kõnelesid selle poolt, et just materialistlik maailmavaade on õige. Niinäit. lansseeris möödunud sajandi keskel Newtoni kaasmaalane Darwin nn. selektsiooniteooria, mis väitis, et loomatõud ja taimeliigid muutuvad tänu elu jooksul saadud uute omduste pärilikkusele. See väide tegi tõenäoliseks ms. ka piiblitõdedele näiliselt risti vastu käiva asjaolu, et inimese sugupuu algust tuleb otsida loomariigist. Kohe leidus isikuid, kes püüdsid darwinistlikku õpetust kohandada ka tundefüsioloogiliste ja eetiliste probleemide lahendamisel, nii nagu seda tegi näit. inglise kirjanik Grant Allen oma teoses "Physiological aesthetics" (1877).

Nagu äsja ühenduses Paul Holbachiga nimetatud, toimus koos materialismi sünniga Jumala surnukskuulutamine. Viimase ülesande võtsid oma südameasjaks nn. ateistid. Tekkis terve rida vähem äärmuslikke materialismi derivaat-kujutelmi. Solipsismi, s.t. teoreetilise egoismi ümmardajad, nagu sakslane Max Stirner, eitasid igasuguseid ideelisi ning abstraktseid väärtusi, Jumal muidugi kaasa arvatud. Loodi uudne tunnetusteooria, nn. pragmatism - tegelikkuse ning praktilise elukõlvulisuse filosoofia. Püüdes toonitada mõistete "teadma" ja "tegutsema" vahel kehtivat seost, võttis see õpetus motoks Goethe sõnad: "Was fruchtbar ist, allein ist wahr" (Ainult see, mis vilja kannab, on tõsi). Teatavad pragmatismi voolud püüdsid muuta tõde identseks sellega, mis on kasulik ühiskonnale, või sellega, mis teatud ühiskonnas "läbi lööb." Seda õpetust illustreerivate näidete otsimisel pole vist tarvis minna kaugele. Kuid vähe sellest. Juba a. 1829 lansseeris keegi vene publitsist sõna "nihilism". Turgenev oma romaanis "Isad ja pojad" arendas tolle sõnaga seonduvat mõistet. Sealt edasi arenes süstemaatiline õpetus, mille tuumaks sai nõue kiskuda maha kehtivad eetilis-moraalsed ning religioossed väärtu-

sed. Olles saavutamas globaalset levikut näib praegu, et nihilismist on kujunenud tõeline negatiivne poolus ristiusule.

Missugune on tänapäeva täppisteaduste seisukoht?

Nüüd aga tagasi teaduse külmadesse tõdedesse. Käesolev sajand polnud veel alanud, kui avastati põhilise tähtsusega kõrvalekaldumisi Newtoni masinataoliselt fungeeriva universumi mehaanilistest printsiipidest. Nende tõlgendamiseks ei piisanud eukleidilisest geomeetriast ega sellele toetuvast tolleaegsest, nn. klassikalisest füüsikast. Muuseas eeldas see füüsika mingi maailmaruumi täitva hüpoteetilise eetri olemasolu. Ruumi ennast käsitles sama teadus kui muutumatut, liikumatut füüsikalist suurust, mille taustal näit. taevakehade kulgu võinuks kirjeldada kui "absoluutset" liikumist. Ameerika-sakslase A. Michelsoni (ja E. Morley) katsed Clevelandis a. 1887 nende oletuste tõestamiseks andsid aga üllatavalt negatiivse tagajärje. Selle kuulsa eksperimendi tulemuse kriitiline uurimine A.Einsteini poolt kujunes aluseks tema relatiivsusteooriale.

Juba tollal teati, et aineline maailm koosneb aatomeiks nimetatud algosakesist. Kuid klassikaline füüsika eraldas kahte põhiliselt erinevat nähtustekompleksi. Üks neist oli mateeria, s.t. aineline substants, mille algosadeks olid aatomid. Teine fenomeenide liik oli aga ilma igasuguse materiaalse aluseta energia, nii nagu seda on elektromagneetilised lainetus- ja kiirgusnähtused - silmaga tajutav valgus, röntgenikiired jne. A. 1900 esitas saksa füüsik Max Planck aatomiehitust käsitleva teooria, mille tuumaks oli väide, et aatomeis alguse saava kiirguse emissioon võib toimuda vaid kindlate annuste, nn. elementaarkvantide kaupa ja et kiirgus nagu mateeriagi peab omama korpuskulaarse iseloomu. Seda nn. kvantideteooriat rakendas Einstein a. 1905 fotoelektriliste nähtuste uurimisel ja ta näitas, et valgus levib tõepoolest ainuüksi footonite, s.t. valguskvantide kujul. Samal ajal laiendas Einstein kvantide-teooria põhimõtteid kogu kiirgavale energiale üldse. Einsteini see uurimus sai muuhulgas aluseks ka televisiooni tekkimisele.

Kas mateeriat on üldse olemas?

Kui kvantide-teooria uurimisobjektideks on aine ja energia, siis Einstein enda relatiivsusteooria tegeleb esijoones mõistetega ruum ja aeg, aga ka kogu universumi ehitusega. Lähtudes oma teooria mõttekäikudest, avaldas Einstein juba samal aastal - 1905 - ka oma kuulsa võrrandi massi ja energia ekvivalentsusest. Sisuliselt tähendas see, et mass - s.t. iga aine - on energia ja viimane omakorda evib massi. Nii sündis esimene matemaatiliselt põhjendatud kujutelm mateeriast kui dualistliku iseloomuga nähtusest. Aastal 1925 leidis Einsteini väide uue teoreetilise kinnituse teravmeelse prantsuse füüsiku Louis de Broglie töödes. Viimane seletas, et materiaalsete omadustega aatomiosad - elektronid - peavad käituma samal ajal nagu mitte-materiaalsed lainetusnähtused. See teooria nn. mateeria lainetest osutus juba paar aastat hiljem katseliselt kinnitatavaks. Eksperimendid näitasid, et nii elektronid, aatomid kui ka neist koosnevad molekulid, olles küll ainelised partiklid, omavad samal ajal lainetus-loomuse. Selgus ka, et kooskõlas Einsteini väidetega aine ja energia ühtsusest esineb looduses protsesse, kus aine oma materiaalse iseloomu täielikult kaotab, muutudes kiirgavaks energiaks. Niisugust nähtust võidi tähele panna näiteks negatiivsete ja positiivsete aatomiosade - elektroni ja positroni - omavahelisel kokkupõrkel. Astrofüüsikud omalt poolt kinnitasid, et analoogilised protsessid, kuigi tohutult suuremas ulatuses, toimuvad tähtede sisemuses. Ainult nii on võimalik seletada ka päikese peagu lõputut soojuseenergia tagavara, mis võimaldab elu maakeral.

Juba 30-ndate aastate lõpul näis tõenäoline, et pole kaugel aeg, mil inimene ise suudab esile kutsuda ja suunata niisuguseid aatomituumades toimuda võivaid muundumisprotsesse materiast energiaks. Viimase maailmasõja sündmused kiirendasid vastavasuunalisi uurimusi ja me teame, et 1945.a. toimus see, mida Einstein 40 aastat varem oli ette kuulutuanud: aatompommi plahvatus tõendas, et ainet saab muuta energiaks. Praegu on selge, et vahetegemine aine ja energia vahel omab vaid ajasttingitud iseloomu ning et materia kujutab endast vaid kontsentreeritud ja tardunud energiavormi. Iga aineline partikkel, saavutanud küllalt suure liikuvuse ja nimelt valguse kiiruse (300 000 km/sek) kaotab oma materiaalse iseloomu, muundudes paratamatult puhtakujuliseks kiirgusnähtuseks. Teiste sõnadega, aine ja energia on sama põhilise reaalsuse eripalgelised ilmingud.

Nende dualistliku loomuga füüsikaliste nähtuste selgitamiseks lõid juba 20-ndate aastate lõpul saksa ja saksa-austria füüsikud W.Heisenberg ja E. Schrödinger nn. kvantide-mehaanika. Viimane on puhtakujuliselt matemaatilisile võrrandeile põhinev õpetus atomaarsetest protsessidest. Muide selgub sellest teooriast, et näiteks ainelise isdloomuga algosake elektron ei oma üldse mingit lähemalt määritletavat kuju, ei võta enda alla mingit füüsikaliselt defineeritavat ruumi ja selle täpne positsioon on määramatu. Korrates inglise kuulsa füüsiku James Jeansi sõnu võime öelda, et elektroni nimetatud omadused on niisama ebamäärased kui vastavad kvaliteedid, mis kuuluksid näiteks mõisteile hirm või viha!

Miks aatomid ei allu klassikalise füüsika seadustele?

Võiks oletada, et see ebamäärane pilt elektronist kui füüsikalisest ühikust oleneb meie teaduslike meetodite puudulikkusest. Kuid just sama kvantide-mehhaanika on kindlaks teinud eriskummalise tõiga, et teatud konkreetse elektroni kiiruse ning asukoha samaaegne määramine ükskõik kui suure täpsusega on võimatu - nii praegu kui ka tulevikus. Niisuguse ebatäpsuse piir on matemaatiliselt määratav, olles funktsioon ühest looduse muutumatust suurusest, nn. Plancki konstandist "h". Seda olukorda nimetatakse Heisenbergi järgi määramatuse printsiibiks. Sisuliselt tähendab see, et aatomeis ei kehti kausaalsuse printsiibid, või vähemalt pole nad ega saa nad inimvaimule kunagi kättesaadavaks. Vägisi kerkib küsimus, kas mitte inimese tunne oma tahte vabadusest pole sama olukorra korrelaat eetilis-subjektiivsel pinnal.

Kas tehnika on toonud ainult head?

Viimaste sajandite teadusliku uurimise üheks tulemuseks on olnud teaduse tehniline rakendamine. Sellega on kaasunud muudatused tsivilisatsioonipildis, nii nagu seda põhjustavad autod ja raadiod, lennukid ja kaugenägemisaparaadid. Üldmulje rahvamassidele nende masinate ja aparaatide konstruktsioonist kui funktsioonist on esijoones tehnilis-mehanniline. Mulje tehnika näilisest kõikvõimsusest ei jäta aga mõjustamata masside maailmavaadet. Lühidalt võiks selle maailmavaate tekkeprotsessi rekonstrueerida järgmiselt. Maailma valitseb tehnika. Tehnikat valitseb teadus. Teadus on ratsionaalne. Jumal on irratsionaalne. Järelikult pole Jumalat olemas, või on ta olemasolu ebamäärane ja kahtlane. Kuid siin jõuame paradoksini: kaugenägemismasina juures istuv iga päevane inimene ei aima enda lühinägelikkust. Tänapäeva täppisteadus on loonud küll tuhandepalgeliselt imposantse tehnika, aga sama teadus on ka selgitanud tehnilis-mehaaniliste põhimõtete pinnapealsuse. See teadus oma sügavamas sisus viitab kogu looduse irratsionaalsele aluschitusele, nii nagu seda paljastab näiteks mainitud Plancki konstant.

= o = o = o = o = o =

Kuulsite 1.osa vestlusest "Teadus, usk ja arst." Vestluse teise osa, mis algab küsimusega: "Kas Jumal on sümbol?" toome meie järgmises saates.

(Saate lõpp.)

Vestluse TEADUS, ÜSK JA ARST teine osa.

Vestluse esimeses osas lähtusime teisel kristlikul sajandil elanud Aleksandria kirikuisa Klemensi käsitusest, kes nägi usus ja inimvaimu uurimistöös kaht üksteist ideaalselt täiendavat suurust. Vaatlesime siis lähemalt nn. täppisteaduste arengut, mis lähtus mingi käegakatsutava "mateeria" ja ilmaruumi täitva "eetri" olemasolust ning nägime, kuidas materialism, ateisma ja nihilism olid selle arenguga kaasuvateks nähtusteks. Peatusime lõpuks sellel tänapäeva teaduse märkimisväärsel õpetusel, et meile tuntud mateeria algosakesed võivad oma ainelise iseloomu täiesti kaotada ja muutuda puhtakujulisiks kiirgusnähtusteks. Loeme nüüd ette teise osa.

Kas Jumal on sümbol?

Juba inglise filosoof Berkeley (1685 - 1753) väitis, et aineline maailm ei eksisteeri üldse mitte objektiivses mõttes, s.o. olenematult meie teadvusest. Omadustel väike või valge, pikk või ümmargune ei ole meie meeltest olenamatut reaalsust. Iga objekt on aga oma kvaliteetide summa ja kuna omadused eksisteerivad vaid meeleliselt, siis pole kogu maailm muud kui meie teadvuse konstruktsioon. Just neid mõttekäike arendas Einstein oma relatiivsusteoorias loogika viimsete matemaatiliste piirideni näidates, et ka ruum ja aeg pole muud kui meie teadvusest lahutamatud intuitsioonivormid. Mis puutub ainelisse maailma, siis on just niisugune mateeriaga seotud teadus nagu füüsika tekitanud radikaalse muutuse meie mõisteis sellest maailmast. Atomaarseid algosakesi ja nende käitumist - seega siis ainelist maailma üldse - ei saa tänapäeval seletada mehaaniliste seadustega. Nii aine kui energia on lihtsustunud kahepalgeliseks, kuid põhiliselt samaks algsubstraadiks. Mis on aga selle põhisubstantsi tegelik sisu, selle inimvaimule uue reaalsuse oluline ehitus? Füüsikud vastavad, et looduse sügavaimaks reaalsuseks on matemaatilised printsiibid. Kuid matekaatika on mõtendus, abstraktsioon. Meenutagem Leibnitzi sõnu, milledega ta defineeris imaginaarset arvu $\sqrt{-1}$: "Eine wunderbare Erscheinung des göttlichen Geistes, beinahe eine Amphibie zwischen Sein und Nichtsein" (Jumaliku vaimu imeline ilming, peaaegu kahepaikne suurus olu ja mitte-olu vahel). Ka moodne teadus on näidanud, et looduse sügavaim olemus on oma loomult transtsendentne, inimmõistust ületav. Ta on sümbolne nii nagu seda on matemaatika. Kas on aga nimetus "Jumalgi" muud kui teatava inimmõistust ületava realiteedi sümbol?

Kas maailm on lõputu või lõplik?

Jääb küsida, mida on siin esiletoodud n.ö. viimaste probleemide selgitamisel ütelda praegusel astronoomial. Küsimus võiks puudutada meid eriti lähedalt, kuna selle teaduse ajalugu on seotud tihedalt ka meie kodumaise teadusega. Meenutagem vaid prof. Struvet ja tema omaaegset maailma suurimat teleskoopi Tartus. Meenutagem meie kaasaegse prof. E. Öpiku rahvusvahelise kaliibriga astronoomilisi uurimisi. Meenutagem lõpuks meie kaasmaalase B. Schmidti 20-ndate aastate lõpul leiutatud ja konstrueeritud kaamera-pikksilma - ühte vist suurimat leiutust tähedeaduse ajaloos. Töö maailmaruumi kaardistamisel, mis võimaldus selle instrumendi abil nelja aastaga, võtnuks n.ö. tavalisel praegusaja suurimal teleskoobil viistuhat aastat!

Mitmesugused teaduslikud tõigad lubavad oletada, et maakera vanus võib kõikuda 3 miljardi aasta piires. Taoliste uurimistulemuste põhjal võib kogu tähtedest koosneva universumi iga ulatuda vähemalt 4 miljardi aastani. Hüpoteetiliselt on võimalik ka kogu meie praeguse universumi sünniakti kui mingi algse hiigel-ürgaatomi plahvatust ettekujutada ning loodusteadusliku terminoloogia varal kirjeldada. Niisugune sündmus võis toimuda, kui selle neutroneist või muist mateeria algosadest koosneva ülitiheda kaootilise

massiga ürgaatomi sisetemperatuur oli tõusnud miljardite kraadideni. Plahvatuse tulemuseks olid miljardid suuruselt ja ehituselt meie Linnuteele sarnanevad täheparved, kusjuures iga niisugune galaktika omakorda koosnes miljarditest üksiktähtedest. Algplahvatuse tagajärjel hakkasid need hiiglaslikud galaktilised formatsioonid üksteisest kaugenema, kusjuures - nagu näitavad astronoomilised uurimised - nende liikumiskiirus muutub seda suuremaks, mida kaugemale nad on jõudnud oma kunagisest tekketsentrumist. Toe tudes arvestusile niisuguste meie suhtes kaugeimate teleskoopiliselt vaadeldavate udukogude fantastilisest liikumiskiirusest (60 000 km/sek) ja muile kalkulatsioonidele relatiivsusteooria raames on oletatud, et praeguse universumi raadius võiks ulatuda 3,5 miljardile valgusaastale. Teiste sõnadega, teatavate teaduslike arvestuste põhjal pole võimatu, et tähtedega täidetud universum on oma suuruselt lõplik. Lisame, et praegusaja suurima teleskoobi vaatlusväli ulatub 1 miljardi valgusaasta kauguseni.

Mis oli põhjuseks sellele omaaegsele oletatavale algplahvatusele?

See on küsimus, mille täheteadus jätab meeleldi religiooni lahendada. Mis puutub maakera ning kogu meie päikesesüsteemi kestvusse, siis teame üsna kindlasti, et selle ajaline iga ei saa ületada 50 miljardit aastat, mil päikese ainelised energiavarud paratamatult kuluvad. Kuid universumi kui terviku saatust ning võimalikku lõppu varjab samasugune saladuskate nagu selle algustki. Võib-olla pulseerub ta igavesti, praeguse ja tulevaste ekspansioonide vaheldudes kontraktiivsete faasidega, nii nagu seda on kujutlenud belgia teadlane Lemaitre. Võibolla hajub ta kord lõplikult kooskõlas printsiibiga, mida näeb ette nn. termodünaamika II seadus - klassikalise füüsika ainus seadus, mille kehtivust moodne füüsika pole suutnud seni veel ümber lükata. Lihtsate sõnadega väljendudes ütleb see seadus, et temperatuurierinevuste nivelleerumise tõttu lakkab kord meie planeedil igasugune elu. Võibolla on aga õigus meie kaasaegsel suurel inglise astronoomil Fred Hoyle'il, kelle kujutelm pole mitte vähemkummaline, tundudes esimesel pilgul isegi ebateaduslik. Hoyle väidab, et universum on püsinud ja jääb püsima igavesti seetõttu, et ta atomaarne ehitusmaterjal tekib pidevalt - ei millestki! Võime nentida vaid seda, et nii makrokosmose sünd kui ka lõplik saatus on inimmõistusele niisama transtsendentsed nagu needki looduse saladused, millede juured ulatuvad mikrokosmosesse.

Mis on elu bioloogiliselt?

Kasinate näidete varal oleme püüdnud skitseerida loodusfilosoofilisi mõttekäike, nii nagu neid on suunanud elutut loodust uurivate teaduste areng. Veelgi põgusamalt peame libisema üle probleemidest, mis tegelevad bioloogiliste nähtuste teadusliku selgitamisega. Seda enam, et nimetatud uurimissektoris ei leidu hoopiski midagi, mida saaksime kasutada kui eelpool visandatud, idealistliku suunaga filosoofilisi arutlusi ümberlükkavat argumentatsiooni. Mis on elu? Sellele küsimusele pole praegune teadus veel vastust leidnud. Õigupoolest ei tea me isegi seda, kus kulgeb piir elutu aine ja elusa organismi vahel, kuna näiteks viiruste liigitamiseks ühte või teise kategooriasse puuduvad/põhjused. Veenvad Teame vaid, et tegeldes elunähtusi käsitlevate küsimustega ilmneb järjekordne looduse dualism: uuritavale ehk objektile lisandub uurija ehk subjekt. On muidugi kujuteldav, et elu on oma alguse saanud teatavate aatomite ning neist koosnevate keemiliste ühendite n.ö. elusoodsast konstellatsioonist ja et elu selles tähenduses pole muud kui mingi füüsikalis-keemiline protsess. Oletades selle kujutelu tõepära võiksime nähtusi nagu teadvus, hing, tundeelamused jne.

käsitella kui keemilis-aatomaarsete toimuste funktsiooni. Aga ka bioloogiliste probleemide niisugune käsitelu ei võtaks taolistelt vaimsetelt nähtustelt nende subjektiivset laadi. Tõenäoliselt jääks ikka püsima mõistusele ületamatuna tunduv kuristik, mis eraldab füüsikalist objekti enda ja oma ümbruse suhtes teadlikust, kõrgeimast eksistentsinähtusest - subjektist, vaatlevast isikust. Elutus looduses ilmneb, et kaks näiliselt erinevat olekuvormi - materia ja energia - esindavad ühtset põhilist entiteeti. Niisama hästi võib analoogiline kahepalgelisus kehtida ka looduse selles osas, kus praeguse mõiste järgi põrkume ületamatule takistusele, mis eraldab uurija teadvust uuritavast. Võibolla on see vahesein vaid näiline, kuid inimmõistusele jääb ta arvatavasti ka tulevikus niisama transtsendentseks kui elutu salatus - Plancki konstant, mida peame lihtsalt aktsepteerima kui paratamatult olemasolevat tõsiasja.

Puudutame lõpuks veel ühte teaduslikku distsipliini - arstiteadust - mida bioloogia laiemas tähenduses võiks nimetada sisuliselt bioloogiliseks teadusharuks. Nagu bioloogia üldse, rakendab ka arstiteadus oma teenistusse täppisteaduslikke uurimismeetodeid. Kuna aga bioloogilised, samuti patobioloogilised protsessid ainult osaliselt omavad matemaatiliselt defineeritavat tagapõhja, võib bioloogiliste teadusharude kuuluvust täppisteaduste valdkonda pidada osaliseks. Pealegi ei tegele eriti arstiteadus mitte ainult inimese kehaga - ta on tihedas seoses kogu elu ja selle kõrgeimate vaimsete funktsioonidega, kus subjekti ja objekti omavaheline korrelatsioon ei allu lihtsatele füüsikalis-mehaanilistele seadustele. Neist psüühilistest funktsioonidest üks algsemaid, kuid samal ajal keerukamaid, on religioon.

Kas on mõeldav teadus usuta?

Mecnutagem uuesti, et tehniliste saavutuste mõjul on tänapäeva vaimselt kõrgemate inimühiskondade usaldus suunatud tehnilistele teadustele. Kuna religioon pole tehniline teadus, siis on ehk mõnevõrra loomulik, et sama arengu teiseks tulemuseks on ühiskonnas süvenev kahtlus usulistes tõdedes. Tehnika ise on aga teaduse produkt ja sellisena parimal juhul poolik teadus. Poolik teadus on aga poolik tarkus. Enamusele hoopiski kahe silma vahele on jäänud faktid, milledeni on jõudnud praegune kõige "materialistlikum" teadus - füüsika - oma sügavaimas sisus. See teadus pole küll usku tõestanud, kuid on kõrvaldanud näilise vastuolu ning rivaliteedi iseenda ja usu vahel. Einstein on seda olukorda iseloomustanud järgnevate sõnadega: "Teadus usuta on halvatud, usk teaduseta on pime." Lisame, et ka näiteks Einsteini esseedest peegeldub sügav panteistlik religioossus. Teadus on näidanud, et religiooni kui abstraktsiooni juured ei peitu mitte ainult inimhinges, vaid et nad paljastuvad looduse kõige sügavamate nähtuste transtsendentsis. Kerkib küsimus, kas just usk loodusfilosoofilises raamis pole tänapäeva arenenud inimmõistusele religiooni arusaadavaim ning seega vastuvõetavaim moodus.

Enamik teaduslikke tõdesid kehtib heal juhul paarkümmend aastat. Praegune füüsika on noteerinud eelpool kirjeldatud tõdesid, millede kehtivus näib olevat alatine. Ristiusu põhitõde - püüd ligimesearmastuse poole - on püsinud läbi aastatuhandete. Vist kunagi varem inimkonna ajaloos pole olnud nii tungivat vajadust, et see eetilis-religioosne ideaal omaks sisemist jõudu, mis oleks võimeline vastu panema ristiusu aina tugevnevale negatiivsele poolusele - nihilismile. Kui ristiusk tänapäeva ratsionalistlikus ühiskonnas seda sisemist jõudu tahab saavutada, ei saa ta oma õpetuse ülesehitusel kasutada ainuüksi vanu dogmaatilisi usutõdesid, millede kunagiseks formuleerijaks on olnud spekulatiivne inimvaim. Jumalikkuse mõistuslik tun

netamine looduses ei tähenda aga veel Jumala täielikku samastamist looduse või ühe selle osa - inimesega.

Milline on meie Tartu Ülikooli vaimne pärandus nendes küsimustes?

Tänase vestluse lõpetame katsega, anda lühisõnaliselt edasi kahe meie kodumaa suure arsti ja loodusteadlase filosoofilist ja religioosset kreedot. Esimesena neist nimetame biokeemia tuntud pioneeri, tartlast dr. Gustav von Bunge't. Aastal 1883, veidi enne asumist füsioloogilise keemia professuurile Baselis, esitas ta ühel oma Tartus peetud loengul filosoofilised juhtnöörid, mis kujunesid õieti nurgakiviks uudsele loodusfilosoofia harule - neovitalismile. Nagu kuulsime, väitsid materialistlikud mõtlejad juba ammu, et elu on aineliste toimuste kõrvalnähe. Vastassuunalist veendumust esindasid nn. vitalistid, kellede järgi eluprotsesside seletamiseks tuli oletada mingisugust erilist elujõudu. Teaduslikult veenvaid argumente polnud võimalik leida kummagi väite toetamiseks. Realistliku uurijana rakendas v. Bunge oma katselistes töödes tolle aja moodsamaid teaduslikke meetodeid, kuid just nendes töödes jõudis ta veendeni, et elusas organismis toimuvate füüsikalis-keemiliste protsesside täpseimgi uurimine ei seleta ühtegi elunähtust lõplikult. On küll võimalik seletada eluprotsesside passiivseid toimusi, samuti arengustaadiumide suktsessiooni, kuid mitte nende viimset kausaalsust. Von Bunge uskus, et elu mõistatus varjab end eluprotsesside meile seletamatus aktiviteedis. Näib, et mõisteliselt taolisele tulemusele elutu aine osas on jõudnud meie hiljutine kaasaegne, inglise matemaatik-filosoof A. Whitehead, kes oma filosoofilise süsteemi on ehitanud üles matemaatilistest täppisteadustest. Whitehead väidab, et sündmus (event) on universumi ainus tõelisus, tulenenud abstraktsete sümbolite dünaamikast. Kas pole aga mõiste "sündmus" sama, mida v. Bunge nimetas aktiviteediks? Võime lisada, et v. Bunge esitas ka küllaltki prohvetliku ennustuse, kui ta teaduslikule tööle vihjates lausus: "Resigneerunult peame mehanistlikus suunas edasi töötama, kuid mehanism kannab meid vastu tulevikku idealismile." Füüsika areng ongi v. Bunge seda ennustust tõestanud.

Arvatavasti polnud v. Bunge mõttesuundade ainsaks allikaks tema isiklikust teaduslikust tööst ammendatud veendumus. Ta kasvas üles Tartus, mis möödunud sajandi teisel poolel oli kujunenud mitte ainult silmapaistvaks meditsiiniliseks, vaid ka idealistliku loodusfilosoofia keskuseks. Selle loodusfilosoofia lätteks oli meie kodumaise teaduse grand old man - dr. Karl Ernst von Baer.

Lõpetanud Tartu Ülikooli arstiteaduskonna, viibis v. Baer pikemat aega väljaspool kodumaad, asudes aga hiljem uuesti Tartusse, kus ta tegutses eraõpetlasena. Teaduse ajalukku on ta läinud esijoones inimese ja imetajate munaraku avastajana, moodsa embrüoloogia loojana ning evolutsiooniõpetuse arendajana. Kuid v. Baer polnud mitte ainult üks kõigi aegade suurtest bioloogidest. Raskused leida teaduslikku seletust orgaanilise maailma arengule suunasid teda ka filosoofilisele ning maailmavaatelisele analüüsile. Juba varakult aktsepteeris ta kujutelma looduses toimuvast liikide muutumisest. Kuid püüdes seletada liikide muutumise põhjusi läksid v. Baeri ja Darwini arusaamised põhjalikult lahku. Von Baeri loodusfilosoofia keskseks ja suunavaks teguriks oli oma olemuselt vaimne jõud - sihipüüdlus (Zielstrebigkeit). Ta oli veendunud, et looduses valitsevat harmooniat on võimatu seletada ainuüksi mehaaniliste sundmõistetega, olgu siis tegemist nähtustega elutus looduses, nii nagu neid esindavad atomaarsete jõudude tasakaal ja gravitatsioon, või elusas, nii nagu neid arengu ülimas astmes inimese ja tema teadlike vaimsete püüdluste puhul näeme. Darwini õpetust kui teaduslikku hüpoteesi hindas v. Baer kõrgelt, aga kuna selle õpetuse tuum oli materia-

listlikult determineeriva iseloomuga, jätmata ruumi v. Baeri poolt tajutud looduses avalduvale sihipüüdlusele, siis jäi ta Darwini teooria põhiväidetega alatisse opositsiooni. Von Baeri enda tõid ja mõtteid arenguloost on üks teine inglise tuntud bioloog, Darwini kaasaegne Thomas Huxley hinnanud kui "zooloogia ja kogu bioloogia sügavaimat ja terveimat filosoofiat." Mitte vähem austava hinnangu v. Baeri arengu-seadustele on andnud ka suur inglise filosoof Herbert Spencer.

Von Baeri õpetus sihipüüdlusest on oma sisult idealistlik ja selle eelduseks on kujutelm kogu maailma läbivast põhilisest ühtsusest. Von Baer ise on nimetanud end ratsionalistiks, kuid see mõistust teadmuse allikaks pidav uurija ei salanud kunagi, et ta sihipüüdluses tunnetab Jumalat. Nagu Spinoza, nii nägi temagi Jumalat looduses ja selles tähenduses oli ta panteist.

Ühes oma loodusfilosoofilises töös inimese tunnetuslikust võimest on von Baer andnud edasi võrdluse, mis on otse paeluv oma plastilisuses. Ta kujutleb noodivihku, mille näiteks Livingstone Aafrikas on kaotanud ja oletab selle noodivihu võimalikku saatust. Leiaks tolle vihu bushman, kel puudub igasugune aim euroopalikust tsivilisatsioonist, võiks see primitiivne võsa mees pidada leitud noote kuivadeks lehtedeks. Valgeid mehi varem kohanud hotentott võiks arvata, et tegemist on paberiga. Kolonist Euroopast näeks juba esimesel pilgul, et leid kujutab endast noote. Kuid alles Kaplinnas elunev helikunstnik, reprodutseerinud leitud noodid enda vaimus, võiks ütelda, et ta hoiab oma käes avamängu Mozarti "Võluflöödile". Jätkates arutelu ütleb v. Baer, et enda juhiks kaalu ja mõõdupuud kasutav teadlane on ehk küll õigustatud, kui ta seisatub seal, kus algab vaimsete nähtuste piir. Kui see teadlane aga ütleks, et seal, kus tal midagi kaaluda ega mõõta pole, seal pole üldse midagi, siis sarnleks ta hotentotile, kes näeb küll noodivihus jooni ja punkte, kuid mitte muusikat. Ja ometi oli see muusika, mis eksisteeris esmaselt, ja mitte noodid, mis on võetud tarvitusele vaid muusika edasiandmiseks.

Von Baeri ideaal ühtus oma sisult selle sooviga, mis oli südameasjaks juba Aleksandria Clemensil. Näib, et tänapäeva teadus neid võibolla paljude mõtlejate ühiseid soove ongi rahuldanud. Mõistusel põhinev usk ei vähenda Jumala suurust. Arusaamale rajatud usk ei takista ka usu muutumist suureks tunnetuslikuks elamuseks. Ka Einstein möönab, et kujutelm Jumalast kui isikulisest, kõikvõimsast, õiglasest ja armastusrikkast olendist, isegi kui see oleks vastuvõtmatu mõistusele, võib pakkuda inimesele troosti, abi ja juhtimist. Kuid nagu eespool nägime, on mõistes "Jumal" vähem mõistusele vastuvõtmatut kui ateismis - vähemalt täppisteaduste ja bioloogia seisukohalt. Me teame, et niisugust Jumalat tunnetab inimene eriti haiguste ja kannatuste ajal.

Nagu selgub ühest v. Baeri kirjast, koostatud veidi enne tema maise tee lõppu, muutus ka tema panteistlik Jumal talle agnostiliseks - objektiivselt tunnetamatuks kõrgeimaks vaimseks võimuks. Miks ei peakski Jumal olema transtsendentne, kui loodus isegi oma elutus vormis on kogemuste ning tunnetuse piire ületav!

= o = o = o = o =

Kuulsite II osa vestlusest "Teadus, usk ja arst." Vestluse autor, arsti teaduse doktor Ilo Käbin ei kuulu katoliku kirikusse, kuid nagu lp. kuulajad ise võisid veenduda, selgitab tema käsitus elutust loodusest väga hästi ka seda igivana katoliiklikku, Pühakirjast pärinevat õpetust, et loodus on meile abiks Looja tunnetamisel.

(Saate lõpp.)

Muna oma leivast ilmaselle 9.II 64 S.II / 2

Prohvet Jesaia, kelle sõnu me kuulasime, kuulutas Issandal rahvale(64)
kohtusõnadel sajandite enne Kristust. Võiks ju küsida: kas nendel sõnadel
on tänapäeval peale ajaloolise vaid muud väärtust, sest kes meie ajal
ikka enam prohvetit, kohtunõude kandmisest ja suhu pöördumist räägi-
matta. Kuid kõikenaid silmitsemisel häirne, et sellel juhtumisel, mille juures
prohvet suhu pani, on jäev väärtus. Prohveti ülesastumisest on möödu-
nud peaaegu 2700 aastat; selle pika aja jooksul on muidugi väljakujunenud
kommetes palju muutunud – ja muutub (kindlasti) kohtlemisviisides veel – kuid
inimhinge põhilised, sügavad küsimused on jäänud samadeks. Jesaia
jutlus andis tollal ja annab nüüdki vastuse küsimusele: kas ja kuidas
saab inimene oma patte jumala ees heaks teha

Igal pool, kus inimene midagi teeb, võib ta eksida, väärit tõlgendada. Jesaia kaas-
aegsed käisid pattukahetsuse mängides kohtunõudes, riputasid enesele tuhka ä-
he ning praastusid. Kuid palju unustasid sealjuures täitsa ära: sise-
mise meelemuutuse, selle, mis väliselle tõele tema väärtuse annabki unustasid
lõjumuse ära.
Tänapäeva inimene kaldub selgesti vastupidisesse äärmusse: ta on hõivas
pühama väliseid usulisi kombeid ja kinnitama, et ainult sisemisel meele-
parandusel on väärtust. Ta unustab aga sealjuures, et inimese meelsuse
ja tegude vahel on kindel seos – ning pahatihti hübetahtse see täit-
sekindlatud meeleparandus päevast päeva edasi. Me ootame ambosid ja
teeme välismaareise, mida mitte ei saaund teha, kuid vaatel hetkel edasi
välgida. Ning kui seesama televiisor, mille muretsemiseks väljalülitum vaeva
tihti vabandatakse üksinda ja et see aparaat olevat tänapäeval hädat-
vajalik informatsioonivahend, meile midagi maailmas (väliselt) vältimatult
ei võta me seda nagu teatavakski. Või kes nendest, kes välismaareisil on
vaatamisega selle selle vastu selgunud, ainult oma jõupingutuse eest rahu
vastale? Mitte kaalitses (muidugi), tänapäeval piiratakse selle eest, et
teised meie heaolust osa ei saaks. Kes see on meeleparandus, mis
issandale meelepärane?

Sellepärast kordab pühe Vaimu kirik iga paast-
aja alguses uuesti prohvet Jesaja sõnu – mis pole muud kui ju-
hele enese meeldetuletus: muna oma leivast nälgijatele! anna ulualust
vaesele, kes ilma peavarjuta!

9. II / 3
64

Kuulete mind vastuse teemal

Maailm nälgib.

Meie, europoplased, oleme ildiselt [väga] rahul oma saavutuste ja isc-eresega, nn. tehnika edusammude ja meie kõige kultuuriga. Kui mind katolikkaste isa Paulus VI oma esimese jõulukõnega maailmas valitsevale näljale pühendas ning seda meie tarbimisühiskonnale hõimetas, võis see mu mõnelgi kuulajale küsimusena mõista. Kuid kahtlemata on see, et kangelt suurem osa inimkonnast - mõnede andmete kohaselt 85 inimest sajast - kõhub täna õhtul samas nälgimas voodisse (kui tal seda üldse on) nagu arile, tuvalle või hiirtele aastat tagasi. Täna/sel/ Issanda aasta 1964 hüüdsalum 9-ndal päeval suurel maailmas nälga peavihmamad tuhat inimest - nagu ärile ja tuvalle või hiirtele aastat tagasi, või ka/nagu homme, ülehomme ja mõne edasi.

Täname seda kogudust 20 tuhandat selle kiitliku ajal jooksul suurt nälga peatuskat inimest välimalt ühe ja millatriljoni kroonist.

Kas see asi on ikka täpsoolest nii hull? Kuidi võiksilla täna selgi õhtul mõni meie kuulajatest - ja võibolla lisab ta: mina pole veel kedagi nälga suremas näinud, kuidas siis seda ja sõnn peale veel nälgast olla?

Meie tarbimisühiskonnale selgab õigupoolest just selles, et 85% kogust inimkonna varandusest - mõnest arvelistest kui ka väärtustest - on sellesama inimkonna ühe kolmandiku käsutada, kuna ülejäänud 2/3 peab olema rahul 15%-ga, ainetu jäägiga, mille kvaliteet pole paljuvõrdlev nähtavate rahvaste 85%- omaga. See väheneb leib, mis meile jääb, on väiksem kui meie oma. Kes on see "meie"? Need on valjerassi kuulvad rahvad; olgugi et ka nende piirides mõnikord näljahädasid esineb, võib siiski väita: nälja nuudus leiab peaaegu täie raskusega vähearistlel rassidel. Nälgast on peaaegu vabad Euroopa, Põhja-Ameerika, Lõuna- ja Austraalia mandrite lõunaosad ning Ida-Euroopa: kõhjal mujal maailmas valitseb Kaasaegne Nälg. Me ei räägi täna Nõukogude Liidust, kuna sealt tulevaid andmeid pole võimalik kontrollida - ning kuna meie kuulajad seal valitsevat olukorda Eesti oma kõlblelolekust tunnevad.

3 II / 4
64

Nälg ei ole teenest midagi uut, veel vähem võib teda nimetada teeloomustaraks meie aastasajale. Teadlased kinnitavad, et hiines on viimase 2000 aasta jooksul olnud vähemalt 1825 näljahäda, kuid ka Euroopas teame ajaraamatuis aastaid 1000 - 1855 vahel tervelt 450-st näljahädast. Meie kuulajaile pole tarvis meelde tuletada näljahäda, mis tabas meie kodumaad a. 1845, mil pidi toidu puudusel surema kuni meie esivanemadki.

Kuni möödunud aastat tegeni puudutas näljahäda ainult neid, kes olid selle otsesed ohvrid. Kaugemal seadis katastroofist teada aller hiljem ning sedagi juhuslikult. Tänapäeval on asi teisiti: ajakirjanduse ja raadio kaudu kuuleb kogu inimkond just kõikidest äratusjuhtumistest juba peaaegu tunni jooksul. Kuid missugused on selle teadmise tagajärjed? Näib nii, et nälja leevendamine ei kuulu kedagi. Vaevalt kirjutab keegi ringhäälingute kuulajatest - vaatajatest kirja, mis sooviks näljamaade olukorra kirjeldamist. Pigemini pelutakse seda või teist muusikatükki, teatavat meelelahutusprogrammi jne. Viletsus on neile ebameeldiv näha, sellepärast vaatame midagi muud. Näljajate eestse silmaring on veelgi kitsam: näljajat huvitab vaid see, kas ja kuidas saaks ta oma põlistavat nälga veidigi. Ta on selle eest valmis ülimäärk missugust hinda maksma.
Nüüd tuleb, et me teame

Kõige täpsemate statistikatagi peale vaatamata väga vähe nälgivate rahvaste olukorrast. Me oleme rõõmsad ja uhkedki, et meie elueas on jäetud kaotusi üle 60-aasta vanuses saada. Aastal 1900 suri europlaste keskmiselt 37-aasta vanduses: see tähendab, et europlase keskmine eluiga on kõnealusel sajandil kasvanud iga aastaga ühe nelja-aastase võrra - või, veelgi lihtsamalt: minnil on väljavaateid kaks korda pikemale eluteele kui meie vanaisal.

See kasvav eluootus hõlmab meie maades juba vaatajaskonnalgi: Euroopas saab 100-st lapsest vaid 3 inimest, Aegliikes 35. Ema Aegliikes, kellel on kaks last, teab, et vähemalt üks neist - peab enne 15-aastaseks saamist surema. Ning sellel, kes tugevam on ja elama jääb, on kaotusi ainult 30-40 a vanuses saada. Ka Indias: saab tervelt pool rahvastikust enne 30-ndat eluaastat saavutamist. Need jubedad tõsiasjad on meile kõigile hästiteadav nähtus, kui

missugune koht on veel tänapäeva inimese teadvuses? Nälcelt ei huvita selle seisukoha muutmine tänapäeva inimest üldse, selle peale vaatamata usume kimitada võivat, et olukord on paranemas. Meie päevil on osalt ka just parema informeerituse tõttu – suurenenes kollektiivse vastutuse tunne, olgugi et tegusid on väga vähe. Meie aja inimene tunnetab valmelt toetava vastutuse olemasolu ning tunnustab mõnikord ooe kaasaüid sellise olukorra kestmiseks.

Miljardite näljaste olemasolu on tõsiseks ohuks maailma rahule, toonitas Paha Isa võimalike Rahupühade puhul. Me ei tohi tõeprobleeli unustada, et mitte-aitajaid ähvardab otsene karistus hädaolut näljaste eneste poolt, kuid kuna me tõna ei suuda mõnimm küsimuse kõiki eripalgeid vaadelda, jätame selle erialgi kõrvale. Kristlikku abistamisaktsiooni tõukejõuks pole ju hirm, vaid tõsiasi, et ligimene vajab abi.

Jah, missugune oleks siis tõeline tõhusam tee nende hädaliste abistamiseks? Ühelt poolt inimliku mugavuse joon, mis meil kõigil seas on, kaldub mõtlema kõigepealt kõrvale: miks just mina? kes teised ei saaks seda ära teha? Vastame hetkeks jätele, kes need "teised" võiksid olla. Ülesande suurust silmas pidades on koha selge, et siin oleks vaja kõikide jõukamate rahvaste koostööd. Esimene mõõdetud org. astutaki ajal alles pärast II. maailmasõda UNRRA-i (ühendatud Rahvaste Toitlustamis- ja Põllumajanduse org. ühing) all. Ning peale selle saatuslikku hiljaksjäämise tuli (praegu) ühtsiks organisatsiooni enese puudusi. Kõigepealt jäi (praegu) koostöö ka puudulikuks, kuna üks tänapäeva suurriike, N. Liit, keeldus sede abistamisorganisatsiooni toetamast. Edasi ilmnes, et (puudusliku) abistamise mõju ei olnud mitte üksi organisatsioonist lähtuv, vaid vajati otsekohe ja suurel hulgal ohvrimeelseid inimesi põhjendelt eriala-delt, kes oleksid valmis oma kodumaa maha jätma ning näljastele appi minema. On ju ilmne, et (põllutöölised – sealhulgas ei ole võimalik tõsta vastavate maiinate seadmise abil, vaid vajatakse ka nendega ümberkäimise oskust. Võibolla mõtlevad kpl. kunagi veel (meile) tuntuks Eesti praegune Hawai ülikooli ökoloogia-professor Taivo Laevastuga, kes töötas 1961. a. algu-

seni Roomas, Tõrkutsutu- ja Pühimajandus- Org.i peakõite- 6
ri kalendus-okeanograafia ettekandjana. Ta tõstis sellel CY
g.i tähelepanu koostöö puudumisele ateistide meedes omavahel kat-
likuslikega, kes on abortamisaktsioonis kõikjal tõhusalt ühi-
tanud.

Ilma et me soovikski kuidagi vähendada mainitud org.i saavutusi ja tähtsust, peame tõdema, et te ei ole sum-
tatud k.i praegu valitsevat olukorda oluliselt muutma: see on ülimalt ja
nõjaste hulk kesvab praegu võimsamalt kui abortamispüüdlused.

Missugune on meil, kristlastel, koht nende nõlgivate vendade sul-
tes? On eneseküsitlus, et me soovime neid aidata, kuid kas on
meil ka vastavaid tegusid ette näidata? Nõuda teab küll. katoliku
kirik nõjaprobleemi kalendamisele?

Jõtame kõrvale varasemad aastasajad, mõnikord siiski ült
nende kõnealust päevakorda: see on kristlaste loosung - tänapäeval
ülekohtune: lõõtlemise: sõna peatumine olgu nõjaselt sõõmajagu!
See põhimõte iseloomustab katoliikluse abi ka tänapäevaks lugimise
katoliiklaste tunnet "spring a mess" kohane - nimelt üks sõõ-
ma ning nõudeks vastasele ametlike - on üks selle õpetuse otsesemaid
rakendusi.

Kui nõlgiva maailma (tõsiasi) viimasel sajandivahetusel ikka veel teata-
vahe sai, oli katoliku kirikus sotsiaalõpetus oma peajoontes
juba välja kujunenud ning tuhanded misjonärid töötasid
selle elluviimise heldel Nad ei õpetanud sugugi nõtke ar-
mulist katekismust, vaid pidid tõlkijaeks ühe XVII s. populaarsima
preestrist pühaku, Vincent de Paul'i eeskujul hõiva, kes ütles:
andke mulle enne süüa, siis võite ka usust rääkida! Misjonärid ei
püüdnud ega kangeltki nõtke muslimipeade ja -istanduste rajamisega,
nad asutasid kõgarasti kooli, alates (teatava puu all kool nõudes)
toimuvalt algkoolist ning lõpetades kõiki teadushaaldi hõlmavate ülikoo-
lidega. Kuid nad rajasid ka apteeke, haiglaid, leete- ja varjupaiku
sid - ühe sõnega: kõiki mõeldavaid - ühiskondlikke asutusi. Eriti
väärtuslikuks tuleb seejuures lugeda just misjonikoolide tööd - ainu-
ne jõudis a.ks 1955 juba 50 tuhandeni - kuna nad andsid õpetu-

tutele nimestele vajalikud seadused selleks, et oma kees-
maalasi ise aidata.

Meie kohtuvanade sellesuunaline töö on seega esimesest suunamast ilmselgelt abistamisorganisatsioonist tubli mitmes võrra vanem ning jätkub ühe kaasava tervikuna. On kuuldav häälde, et katolik Kirikus (misjonitöölised), tema rahalist panust propagandatarvete rahaste abistamisel, ei ole võimalik ligihoidlikki hinnata, kuna kaugelt (suurem osa annetustest on otsesed ega ilmne ühesthi kassa-arvandest. Pole kahtlane, et mõni kogu kuuopa katolikken, kes pole ise kogu elunegel kodumaalt väljas käinud, on kuuldud kohtumaalt rajatavat teave annetuse - kooli, kiriku, haigla pro.- osa ise kiriku ohvri vaeal.

16.II 69 16.II / 3

Miks tuli Kirik nõiajahtidi põletamiseks?

Meie viimases seatses ~~alustasime~~ tegime algust ühe meie aja ~~mõlkuva~~ sünnitava probleemi vaatlemisega: see on nõid, mis valitseb ~~kogeb~~ rõhuvat enamust inimkonnast. Nõidme, et müüngete esitajate arvates on 85% Aafrika elanikkst ~~elanikkst~~ elatustallikajahtidjakorilasena, et iga päev sunib nõiajaanikumend tulet ümast.

Paavst Paulus VI ~~võtab~~ võtab oma esimese jõulupühaliikumise aegadel kätte arjaalu kätte tänapäeva turbulentsidele, ~~kaotades, et~~ ning väljendas arvamist, et ~~kõik maailma~~ meie käsutuses olevad vahendid kuluvad ~~kõigi~~ rahuldaval viisil kõigendada.

Nõija problem on tänapäeval ~~ja~~ nii tõsine, et ükskõiksete nõidade ja rahvaste päästmised ei suuda seda kalendada, kuid - nagu kuulsus läänd paavstpäeval - ~~paavst~~ esimeseks vastavate mõõtmetega ühiskonda ehk Vietnamitsen - ja Põhja-Nõiaarmee - Org.i (Food and Agricultural Organization) ellukutsumine paavst II Maailmasõja lõppu, seega suhteliselt hilja, peale selle as ~~tõde~~ ühes suurnõidest, N. Liit, selle org.i ~~liikmes~~ liikmeks. See org. pole seni suutnud rahuldavat kalendust luua.

Küsimuse: Miks tuli Kirik nõiajahtidi põletamiseks? jõudsime enda esimesel päeval üllatavana näiva vastuse, et Kirikul ~~oli~~ ainelist pärast nõiavate rahvaste abistamiseks ~~on~~ neile lääkandjaliku kindlaks määrata. Ning seda kahel kaalukal põhjusel: esiteks ~~tegutsemise~~ (kahekümnendal sajandil tegutsevad majandusliikumised mõtteraadiuse ulatuse alusel, teiseks ~~ei~~ on see ainulaadne just oma olulises osas neeskõi vahe peale ümberkasvatav.

Esimesel põhjusel võiks ju küsida: miks aastatuhandeid ~~ei~~ kas ei oleks ajaharekohasem nii tähtsaid asju tsentraalselt juhtida? Kas paavst ei võiks mõtteliselt kogu kahekümnendal sajandil saadavad arvatused mingisugusesse keskusesse "nõija vastu võitlemise komisse" koondada ning sellest kõige suurematele hädaletele jagada?

Sellele küsimusele tuleb vastata, et müngume süsteem oleks elujõuline. ~~Ligipääsu~~ Iga hinnang ~~saab~~ tuleb teada, mis tema ohverdatud arvatusest saab - ning hoidugem seda rõhuva pikema juhuta ägeasimiks nimetamast: kõrgkõik ligipääsuvõimaluse - tõsi on just mõdegi ühiklikku ning oleks vale ~~valetult kuulsat~~ ohverdaja seda ohverdaja-abivajaja ühiklikku valekombe hävitamaks hakata. Peaasi avaldavad ~~ka~~ igasuguse tsentraliseerimise vajadusjõud väga selgesti kõigil elualadel ning eriti eeskätt kuulajaskonnale pole meil vaja näiteid tooma hakata.

Tegelikult toimub kahekümnendal misjonitöö peaegu täies ulatuses eraalgatuse korras, s.t. need, kes soovivad usku kuulutama minna, ~~peavad~~ teevad seda n.ö. omal kulul. Kuidas see sünnib? ~~Tegelikult arenduskulud~~ Paavstiga arenduskulud ja misjonäri sünnipaiga kogudustele otsese toetuse varal. Pikemale valeaegade jaoks - u 10, 15 või ka 20 aastat - tulevad misjonäride kojutulekud, ~~mis~~ jutustavad kogudustele

sellest, kõiki neid on kodumaa aluspõhi suhtumisi ära tehe, selgitavad 64
seejuures ka nüüdse vaba võõrkeele vajadust ning tõenäosi kodumaalt
minu kristlaste - ülemad. Sel viisil on kogudustel alati kontakt misjoni-
maa olukorraga ning palvete aruteludel on "ilmalikumad" üllatusi.

Mõni kuulaja võib siin edasi küsida: aga ka reegite ja misjonitöö?
Aga see pole ju sama mis nüüdse vaba võõrkeele õpetamine? Jah ja ei, tuleb ~~ka~~
~~teha~~ selle peale vastata. Kindlasti on ja jääb aktiivse kuulutamise mis-
jonäri esimeseks ülesandeks. Kuid ~~aktiivne~~ aktiivsele kuulutajale ajavest ehk mis
on kõige tähtsamas sooses igapäevase elus. Jumalat armastada on kristlasele
võimatu ilma lähimest armastamata. Misjonäri, kes ei ~~pühenda~~ ööbaja
lähimest, on võimatu ette kujutada.

Kiiritasume ägu, et kristlike misjonäride ainelistki panust on
veske vaba peale ümber hinnata. Miks nii?

Tänapäeva nälgivate rahvaste peamiseks probleemiks on see, et nad ei oska
enam ise aidata, kuigi nad tahaksid. Küsimus ei seisa selles, kes ostaks
neile leiba, vaid kes õpetaks neid põlde harima. Ilks hiljutine uurimus väi-
dab, et 250 miljonit telupoja-perekonda kasutavad veel tänapäeval puunatra,
kuna neidsamu omanikke on vaid ~~ka~~ hobuendiku sellest arvata, ülemalt 30 miljonit perekonda – ning
ainult 10 miljonit perekonda võib hõnde mootorijõul. Kuid oletades, et ~~ka~~ oleks
võimalik veel teise ööbal 340 miljonit traktorit siiski toimetada, kus neid va-
jatakse, poleks küsimus veel lahendatud: vaja on nõudlust ka
nendega ümberkäimise oskust ning see eeldab omakorda inimeselt koolitusi-
dust. Kuidas võrelda päevane kuke saamise võimalust: üks isik kogub 10 trak-
torit, teise ainult üks, kuid kõigil sellega ~~ka~~ kaasa ja õpetab seda kasutama? On
selge, et võimalik jõukuse ei saa üldse nagu peale ümber arvata.

Siin tuleb ilmsiks kristlaste abi tugev külg. Kuigi ka Tõrkestamendi- ja
Pöllumajandus-Og. g elanikke võiks seadagi, on nende elutöös hoopis teist laadi
~~elutöö on~~ Nende ülesanne on ajutine ja kohaliku olude tundmine paratamatult pee-
listamine, kuna ~~ka~~ nagu ei ~~ka~~ ei saa kunagi valgelthi vajadustele. Ning lõpuks on tege-
mist palgelistega, kelle elutöö ~~ka~~ ja elutöötajad ei lase tavaliselt nii-
lihtsalt kontaktist kohalikku rahvaga tõmmata. Kuidagi misjonär ~~pühendab~~
kogu oma elu kohapealsele kogudusele, saab ülesse oma uue kodumaa kodu-
rahvast ja pühendub. See on tema suur ja asendamatu osa nälgivate rah-
vaste abistamisel. Tõstl.- ja Põllum.-Og. mütsiku tunnustab seda ja töötab koos
misjonäridega.

Katoliku kiriku ~~selles~~ abistamistegevuse mõõdupunkt võiks võtta ~~ka~~
tema poolt asutatud koolide, haiglate, muuseumide ja muude sellesarnaste
asutuste arvu. ~~Seega~~ Seega õelda põhjal tohiks selge olla, missugune eilne

väärtus on just haridustöös leida meedes: ~~se on praegusel~~ sõltumatult ~~silmapilgul~~ hilgvate valvasta ~~praeta~~ kodustandvalm tuleviku-kapitel. ~~Ka~~ Nüg me võime oma misjonäride töö peale sellel alal ühed olla: kümne aastat tagasi ~~kõlvate vad tuigte~~ oli neede asutatud koolide arv misjonimaades ümmargusalt 50 000, praegusel silmapilgul ületab see aga juba üle 100 000. See arv hõlmab mitmesugu kõiki koolitüüpe, alates alg- ja kutsekoolidega ning lõpetades ülikoolidega. Neede tegevuse ja kasvamise eest kannab esthätt hoolt ümmargusalt 33 000 ~~praetoomisõ-~~ ~~õpetajat. Nendega koos~~ ~~tegutseb veel~~ ~~kohalikku misjonihaigete abi on praegu~~ ~~ka~~ ~~kõik tõsised haigekassa~~ ~~haiglad~~ ning kaasaegsemad haiglad kõikides misjonimaades, kokku 130 000-~~voodit~~ kohalikku misjonäri ~~ka~~ 34 000 preesterdust, 12 000 õdesõsarat ja 75 000 õde. ~~Arvuka koolitöötajate juu~~

Misjonäride töö toetab veel suur hulk organisatsioone ja asutusi kohalikkes maades. Toome nüüdsest ühe põhjalisema ~~ja~~ saksa katoliiklase usuvaba asutuse kohta, nn. peetmaktsioon. Viie-kuuliikme põhimõtet "Sõna peetumine olgu nõjasele söömaajale" rakendavad ~~kõik~~ seelsed katoliiklased üsna praktiliselt: peetmaja algusest ~~ei~~ jõgatakse kindlates välja võetavad kogemuskaubad, mis siis 5 nädalat igas perekonnas ankohal seisavad. Sõna peab peeisa oma suhtestamata jäetud tubadki, peremu köögis kõige ajal kohtuhoidmiseks/kapsaidki selle, nii ned muidu alalised ~~kaupmehed~~ mehistuste peale välja andmad. Pühapäeale pühal võetakse kaup kindlasse kassa, mis ~~ei~~ ~~ole~~ ~~ka~~ ~~ole~~ ~~ka~~ ~~ole~~ ~~ka

aga ka 24 ~~[illegible]~~ põhilõive vastu võtmise kohustust. Need on suunatud ~~[illegible]~~ projektid, mille kõrval on näidatud ka ülejäänute katteallikate ühiseid, antud stipendiume misjonimaade ülikoolidele jne. Teatakse on osutamud küsimärgiliselt isegi ~~[illegible]~~ teatud piirkondadele, kus (praegune) punktsüsteem meeldivi hinnangumisi eitnes.

Ehkki mõistetavalt on misjonitöö ise kogu katoliku kiriku elutsees koondunud oma töime kaupi; juhtivaks organiks on peasekretariaat Propaganda asukohaga Roomas. Selle ülesanne on esitpoores misjonijuhtide - ~~[illegible]~~ võimalikult ühtlane suunamine kõigisse misjonimaadesse. Majanduslikke ressursse see kongregatsioon ei oma; ~~[illegible]~~ kogu juba mainitsime, ~~[illegible]~~ töömb misjonitöö tegelik läbiviimine misjonäride enese "kuke ja kirjadega." Töö küll, Roomes on olemas ka Peasekretariaadi misjonialtsi nimelise keskasutus, ~~[illegible]~~ millel on teatajaid kõigis maades, kuid selle aastaarvamine ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ kuub ainult mõne miljoni dollari piires. On kuub tõsiasi, et peasekretariaadi misjonikassal pole ~~[illegible]~~ misjonäride ülevaatamiseks, mõi pelgu reha kui mõni tänapäeva ilmalik võin kuluteb ülevaate ponnilennuki ostmiseks.

Sestsi hõnelesime katoliiklaste aitamisest punduskannatavate maade aitamisel. See ei tähenda aga, et katoliiklased ei tunneks või ei hindaks töid, mida teivad samal alal muud kristlased kirikud. Meil on põhjust mõista eeskätse kui kristlasena rõõmu tunda selle pärast, kui eesti keelsete raadiosaadete, kuuldes kõigeleksti mele kodumaalt päritevate misjonäride töödest ja saadetest, kirjutatud mende töödest punduskannatavate maade kaitseks.

Jääb küsida, kas ja kui palju tohime mele, kristlased, teistest töösse rahul olla? Või võime kogumi uhked olla? Segunetatuse Rahule jäämast keelab meid juba see lihtne tõsiasi, et suurem osa ülemkonnast ikka veel pundust kannatab. ~~[illegible]~~ Tõsi küsimuse puntsib, tohime küll kõnitada, et kangelthi mitte kõik inimeste elujõge pesendada töötavad organisatsioonid ei tunne [illegible] kuni punduskannatajate elujõje otsesed ja kohesed pesenda-

kiriklikud misjonärid ei tööta (ilmaski) kohalikus elanikkonnas aitamiseks. Nõnda muudab (kuidas) pea kõik kolmapäevad samades maades nelja tööaasta jooksul pandud alus vaja pea tuua; asjalgu on sageli kiriklikud misjonärid ise (kelle on kõigiti hoolitsetud rahuliku ja (kellel on kõigiti hoolitsetud rahuliku ja kergelt suunata ühtsest (ühtsest) põhimõttekomplekside rahvaste elujõuline tegelikus praeadamisoks. Vihjegem siinkohal mõnes vaid valmivale tõsiasjale: ühtne tulek enne lõppemist. Selle asjaolu, et seavõtjaks peale ülejäänud olla, tähendab muidugi kõikvõimalike ligimese abistamiseks – ka sellekski, et Jeesus võiks meile Oomel kohtupäeval öelda: mina olen näljane ja teie andsite mulle süüa." (M

Kiriklikud abistamisorganisatsioonid ei suuda ega peagi seda tööd ainsa peale võtma nii oma võimalike tohutu ulatuse kui ka ühiste projektide valiku poolest (poolest) ainus abi tekkis ainult teda kummalegi kiriku. Kaid mõte asutamata juhusel peaksid alus ning seejuures kogutud kogemused ja kindlamehe abiks selle suure abistamisaktsiooni jätkamisel, millega alustas LRO päevil II maailmasõda.

Lõpetagem teine seade palvega mõõdukalt vendade eest:

VATIKANI RAADIO EESTIKEELNE SAADE 23.2.64 / 1

(Siginege ja kasvage! - Eestlaste arvu probleeme praegu.)

SIGINEGE JA KASVAGE ! (1 Ms 1,26-31)

Ja Jumal ütles: "Tehkem inimene, meie näo järele, meie sarnaseks! Nemad valitsegu mere kalade ja taeva lindude üle, elajate ja kogu maa üle ning kõigi roomajate üle, mis maa peal roomavad."

Ja Jumal lõi inimese oma näo järele,
oma näo järele lõi Ta tema,
meheks ja naiseks lõi Ta nemad.

Jumal õnnistas neid, ja Jumal ütles neile: "Siginege ja kasvage, täitke maa ja heitke see eneste alla; valitsege mere kalade ja taeva lindude üle ning kõige elusa üle, mis maa peal liigub!"

Ja Jumal ütles: "Vaata, mina annan teile kõik seemnekandjad taimed igal pool maa peal, ja kõik seemnekandja viljaga puud: need olgu teile toiduks! Ja kõigile maa loomadele, kõigile taeva lindudele ja kõigele, mis maa peal liigub, kellel eluhing sees on, annan mina kõik haljad taimed toiduks!" Ja nõnda sündis.

Ja Jumal vaatas kõike, mis Ta oli teinud - ja vaata, see oli väga hea. Siis sai õhtu ja sai hommik, kuues päev.

\+ + + + +

Meie mõtleme ja ütleme meeleldi, et inimene on looduse kroon. See mõte on pärit Pühakirja esimestest peatükkidest. Kuid need peatükid varjavad enesest palju rohkem kui seda mõtet: nende mõttetihedust võiks võrrelda selle ürgaatomiga, millest mõned teadlased arvavad kogu kosmose tekkinud olevat. Ja nende, inimese sügavaimat olemust valgustavate mõttekäikude hulgast leiame kaseda, mille üle on hea järele mõtelda homse suure päeva eelõhtul, selle päeva eelõhtul mis äratab meis tõsiseid, meie elu ja olemasolu ennast puudutavaid küsimusi.

Ja Jumal ütles neile: "Siginege ja ksvage!" Need sõnad ei tähenda esijoones mingisugust eesõigust, vaid kohustust, ülesannet. Jumal annab siin inimese selle ülesande, esimese, millest Pühakiri otseselt räägib. Ja selle ülesande põhjal ei ole meie eneste teha, kas üldse abielluda, lapsi kasvatada ning kui mitu just. Kindlasti on sellegi seaduse suhtes erandeid, nagu seaduste puhul ikka: ühele võib Jumal ise just vallalise seisuse eluülesandeks teha, teisele ei anna inimesed võimalust oma perekonna rajamiseks. Kuid need, kes armastavad omaenese mugavust nii väga et keelduvad seda Jumala käsku täitmast või täidavad seda ebaküllaldasel määral, on seaduse rikkujad.

Aga Jumal ütles ka: "Täitke maa ja heitke see eneste alla!" See meie ülesande teine osa pole vähem tähtis kui esimene, ja ka mitte vähem raske. Kirikuisad juhivad meie tähelepanu sellele, et maa alistamine tähendab ka inimese maiste kirgede - nagu liigne valitsemis- ja naudinguhimu - allutamist kõrgematele, vaimsetele sihtidele. Siiski jääb inimese ülesandeks ka välise korra loomine maa peal, ja see seisab nimelt Jumala poolt osalt ilmutatud, osalt looduses valitseva seadusepärasuse näol meie vaimu ette seatud korra teostamises.

On selge, et paar-kolm inimest ei suudaks nende ülesannetega toime tulla. Selle sihi saavutamiseks peab/meid olema palju, peab olema rohkem kui praegu, sest Maakera pinnal on veel palju ruumi ning maailma korra avastamise ja sellele vastava ühiskondliku korra jaluleseadmise alal on veel tohutult palju teha. - Kuid kuuldud Kirjasõna ütleb ka seda, et alles pärast nende kahe tingimuse täitmist - siginemise ja maa alistamise vaeva - võime end õigusega Maa valitsejateks pidada. Vastasel korral oleme usurpaatorid, need, kes naudivad võimu mille peale neil ei ole õigust.

ISAMAA, ÕITSE SA, ISAMAA, KASVA SA!

Pidulikkudel puhkudel on kombeks meeldivatest asjadest kõnelda ning pidukõnelejalt oodatakse, et ta meeltülendavaid sõnu lausuks. Kuid oleks põhiliselt väär, kui kõneleja unustaks sealjuures tegelikkuse ning püüaks kuulajates esile kutsuda vaimustust, millel pole mingit eluväärtust, vaid mis võiks koguni tunduvat kahju tekitada.

Eesti rahva iseseisvumise päeva peame meie õigusega pidupäevaks. See oli suur saavutus ning meie rahvas näitas, et ta on suuteline ennast ise valitsema ning andma väärtuslikku panust kogu maailma rahvastepere arengu huvides. Ja selles seisab teine suur saavutus, mille peale eesti rahval on õigus uhke olla. Käesoleval silmapilgus tuleb igatahes küsida, kas meil on rohkem muresid või rõõmc., kas lootused paremale tulevikule on reaalsed või mitte.

Võib ütelda, et praegu on kõigi eesti rahva tuleviku-väljavaadete aluseks see, et eestlased ei sure välja - teiste sõnadega: et nende arv ei kahaneks, vaid kasvaks. On otte selge, et selles asjas ei leia me palju rõõmustavat. Kuid võibolla on selle küsimuse vaatlemine tänasel päeval tähtsam kui ilukõne möödund aegade saavutuste teemal - ning vahest tulusamgi.

Me teame, et enne II Maailmasõja algust elas Eestis ümmarguselt 1 miljon eestlast ja ligikaudu 130 000 muu emakeelega isikut. 1959.a. rahvaloenduse andmetel elas Eesti vähendatud territooriumil ümmarguselt 893 000 eestlast: 20 aasta jooksul oli maa pärisrahva arv kahanenud enam kui 10 % võrra. Meie hõimurahva soomlaste arv tõusis samal ajavahemikul peaaegu 24% võrra. Ning me teame, et ka Soome kannatas sõja all, et ka Soomel oli põgenikke ja emigrante.

Kui me asetame täna küsimuse: missugused on praegused väljavaated eesti rahvaarvu kasvamise suhtes? tuleb meil alustada natuke kaugemalt kui see ehk alguses õigustatuna näib. Sest tegurid, milledega meil tuleb arvestada, on põhiliselt kaht liiki: sisemised ja välised. On olemas rahvaid, kelle väliseid, ainelisi võimalusi tuleb väga headeks nimetada, kuid kellel puudub sisemine jõud kasvamiseks; leidub aga ka niisuguseid maid, kus puuduvad vajalikud eeldused, kuid kus rahva juurdekasv on siiski jõudus - kuna nende elujõud on rikkumata.

Missugused on need sisemised jõud, mis otsustavad rahva kasvamise või kängumise üle?

Ammumöödunud aegadel heideti lapsukesi punasekskõetud Mooloki kuju lõugadesse, ohvriks ebajumalale. Tänapäeval juhtub uuesti midagi sellesarnast, ja veel palju laiemas ulatuses. Meie aja inimese ebajumalaks-Moolokiks on tehnika, kõikvõimas tehnika. Tehnikat on nimetatud küll ka nüüdisaja inimese kuldvasikaks - ning teatud mõttes peab see paika: kõik need läikivad-sillerdavad tööstuse produktid, mis meie igapäevase elu mõnusamaks teevad, võivad ju silmalegi naudingut pakkuda. Kuid tehnika on siiski ka halastamatu, lapseohvreid nõudev Moolok. Tõeline Jumal üksi teab, kuipalju abielupaare seab enesele täpäeval küsimuse: kas laps või auto? kas laps või reis välismaale? kas laps või suvila? Meie näeme ainult, et see küsimus otsustatakse pahatihti Mooloki - või, kui soovite, isikliku mugavuse ja uhkuseajamise kasuks. See ongi uss, mis närib paljude tänapäeva rahvaste elujõudu, olgugi et pealtnäha paistab kõik parimas korras olevat. - On muidugi ka neid maid, kus areng on vastupidine: mitte üksikisik, vaid riiklik plaanimajandus määrab lastearvu piirid. Kuid põhiliselt on asi sama ja võib küsida, kas tuuakse rohkem ohvreid elustandardi või plaanimajanduse Moolokile.

Kuid selle küsimuse vastamisest võrratult rohkem kaalub tõsiasi, et asjaosalised abieluinimesed ise mõlemal pool ütlevad:"See on minu asi, kas ja kui palju lapsi ma üles kasvatan; kellelgi pole õigust oma nina minu eraasjadesse toppida!"

Taolisi pinnapealsusi kuuleb tänapäeva põhimõtteliste ühelapse-vanemate suust nii tihti, et peab küsima: kas mõtlemisvõime hakkab üldse kaduma? On ju selge, et ka ühelapse-vanemad soovivad kord pensioni saada. Aga mis siis, kui see nende ainus laps on selleks ajaks juba surnud? Mis õigus on neil ühiskonnalt elatist nõuda? Kõige algelisemgi järelemõtlemine näitab, et rahvaarvu kahanemine võib ainult siis tulemata jääda, kui laste arv ületab vanemate arvu. Edasi on väga lihtne kindlaks teha enneaegsete surmajuhtumite arvu jne., millest järeldub, et rahvaarvu kasvamiseks peab iga perekond kasvatama vähemalt neli last. Nende puhul, kes sellest vaevast ette ära ütlevad, on tegemist ühiskondliku vastutustunde mandumisega, desertööridega rahvuslikul rindel. Rõhutagem, et selles lihtsas kaalutluses ei leidu ühtki usulist elementi: nende aabitsatõdedeni jõuab igaüks - olgu ta usklik või mitte - kui tal ainult liitmine ja lahutamine selge on.

Kuid siin on tegemist ka Jumala seaduse täitmisega ning see huvitab ka Kirikut. Mööd. aastal läbis kogu maailma ajakirjandust kokkuvõte kardinal Wyszynski jutlusest 31. märtsil ühte Varssavi kirikusse kogunenud katoliiklikele arstidele. Kurba tõsiasja, et Poola pealinna sündivuse-indeks on - valitsuse lastearvu-piiramise (ja eriti abortide) tagajärjel - langenud 16,3-lt 3,9-le, kommenteeris kardinal järgnevate sõnadega:

"See kriminaalkuritegude laine kannab Poolat vastu iseenese hukkamisele. Ühest küljest kutsutakse rahvast üles ohvreid tooma, teisest küljest tuntakse hirmu ülestunnistuse ees, et on valitud vale tee. Kas võib oma kodus rahva hukkamist harrastata see, kes kuulutab, et me elevat genotsiidi vastu kogu maailma ülatuses? Majanduslikku arengut ei saavutata mahasuremise teel, toiduainete hulk ei kasva suude arvu vähendamise läbi." Kard. Wyszynski kutsus arste üles, mitte vennamõrtsukat Kaini oma eeskujuks seada. "Meie peame teenima elu," ütles kardinal, "ja selle teenistuse huvides tahame meie ka kõige raskemad ohvrid enese peale võtta. Meie kohuseks on poola rahva keha ja hing terveks teha - ka siis, kui see meile kalliks maksma läheks. ... Mind on rahvavaenlaseks tembeldatud, " tähendas kardinal, "ja seda võidakse veelgi teha - aga ma ei oleks teie hingekarjane, pealinna piiskop ja Poola kiriku pea, kui ma tõe maha vaikiksin. ... Kui arvata kokku viimaste aastate andmed," jätkas kardinal sündivuse languse teemal, "ületab nende summa meie kaotused II Maailmasõja ajal. Meie ei saa andeks anda okkupantidele, kes ehitasid üles tõelise rahvahukkamise masinavärgi, aga me teeme sedasama iseeneste kallal..." Kardinal Wyszynski nimetas siin teisi maid, kus lasterikkad perekonnad saavad riiklikku toetust "ajal, mil meie maal saab häbiasjaks see, mis oli kord emade uhkuseks. ... Meie tänavad kasvavad rohtu, " lõpetas kardinal, "ja Poola last saab kääbus rahvaste peres, invaliidide maa."

Kuuldud Poola katoliku kiriku pea sõnades on mõndagi, mis puudutab otseselt ka meie, eestlaste probleeme. Meiegi pole huvitatud väljasuremisest. Seda eestlaste elutahet väljendab Anna Haava sõnadega:

Meie ei taha olla, ei ole
vaikiv, ununev lehekülg
aegade raamatus:
meie otsaette on kirjutatud
elusõna!

Meie silmades säravad sädemed,
meie põues lainetab julgus ja jõud,
hoovab elu!

Meie ulatame käed pilvede poole!
Meie sammume suure sihi poole:
meie tahame elada ja kirjutada
aegade-raamatusse...

Kuid missugune on tegelikkus? 1959.a. rahvaloendus ei ütle mitte ainult seda, et eestlaste arv on ümmarguselt 10 % võrra tagasi läinud; nendest andmetest nähtub ka see tõik, et eestlaste käes on üks kurb rekord N.Liidus: keskmise eesti perekonna suurus on nimelt kõige väiksem, koosnedes täpselt kolmest isikust. Võrdluseks märgime, et 1934.a. oli keskmise perekonna suurus meil 3,9 isikut.

435 perekonda tuhandest, seega ligi pooled, on praegu hoopis lastetud; 283 ehk umbes 1/4 on ühelapse-perekonnad; ning neli last - vajalik eeldus selleks, et rahva koguarv võiks tõusta - on ainult 40-l perekonnal tuhandest.

Nende andmete põhjal võiks tekkida küsimus: kas tõesti ainult 4 % eesti perekondadest mõtleb oma rahva tuleviku peale? Hoidugem kedagi statistika põhjal süüdistamast, sest kuivad arvud võivad olukorrast väära pildi anda. Ka ei ütle statistika seda, mida inimesed mõtlevad. Neil, kellel 1959.a. veel ühtki last ei olnud, võib neid praegu juba olla neli, ja need, kes ei kavatsenud eile veel ühtainsatki üles kasvatada, võivad täna hoopis teisele arvamisele tulla. Igatahes peab ütlema, et viimase rahvaloenduse andmed - kui need paika peavad - ei ole lähema tuleviku suhtes julgustavad. Ajavahemikul 1950-59 näidatakse praeguse Eesti territooriumil 189 220 sündi; võrreldes seda arvu meie iseseisvusaja algusaastatega 1920-29, mil rahvaarv oli väiksem kui praegu, näeme, et tollal sündis 207 036 last. Sealjuures elas tolleaegsel Eesti pinnal ümmarguselt 90 000 venelast, praegu on aga endisega võrreldes väiksemal alal ümmarguselt 270 000 suur- ja valgevenelast ning ukrainlast, seega kolm korda rohkem kui varem.

Võiks ju öelda, et eestlasi asub ka väljaspool kodumaad. See on tõsi, kuid neid asus seal ka varem. Meil ei ole vaja kahelda muudes maades asuvate heas tahtes, oma lapsi tublideks eestlasteks kasvatada, kuid tuleb paratamatult silmas pidada seda seika, et need lapsed ei saa parimagi tahtmise juures Eestit oma sünnimaaks nimetada. Ning lõpuks on ikkagi kodumaal elav eestlaskond see "eesti rahvas", kellest me mõtleme ja kõneleme, rahva keha, mille käes on suurim osa meie tuleviku-väljavaadetest.

Aga kas on üldse tarvis, et meid rohkem oleks? Kas ei jätkuks praeguse arvu säilitamisest seniks kui paremad ajad koidavad? Neile, kes nii küsivad tuletame meelde, et 1926.a. loendati N.Liidus ümmarguselt veerand miljonit karjalast, 1959.a. aga veel ainult 167 000, neistki ainult 85 773 Karjala nime kandval autonoomsel territooriumil, kus elab kaugelt üle poole miljoni slaavlase. Ingerlaste arv on samal ajal kahanenud 16-lt tuhandelt üheainsa tuhande peale.

Kui meie otsaette on kirjutatud elusõna - ja Jumal on selle sinna kirjutanud - ei saa meie nende hõimude teele asuda - vähemalt mitte siis, kui "meie tahame elada ja kirjutada aegade raamatusse." Sest iga kultuur vajab teatavat kandepinda suurematekski üritusteks, vajab - eriti kui tema asupaigaks on strateegilistel põhjustel nii ihaldatav ala nagu seda on Eesti - tu

gevat rahvakeha, mis suudaks ka tulevasi aadrilaskmisi üle elada.

Kuid perekonna asutamiseks ja laste kasvatamiseks on vaja vähemalt korralikku korterit, ütlevad paljud. Muidu on see lihtsalt võimatu!

Ei saa salata, et praegused korteriolud kodumaal on väga rasked. Kuid kas on tõsi, et eestlased ise on teinud kõik võimaliku lahenduse leidmiseks? Paljud on aidanud ükskõik eraelamute ehitamisel: see on kindlasti üks tee. Kuid kas on ka nn. kroonumajade ehitajad alati mõtelnud sellele, et kerkivad hooned on kinnisvarad, midagi, mis jääb Eestisse? Võibolla on korteriolud Eestis tõesti kõige halvemad kogu N.Liidu piirides, olgugi et seda on raske uskuda; aga kui nad seda ka oleksid: kas peab see nii jääma? Kas pole eestlased suutelised, ennast ka sellel alal teistest leidlikematena näitama? Asi on järelekaalumist väärt, sest küsimuses on meie rahva säilimine, millele ei mõtle keegi peale meie eneste: sellest, kuidas praegune põlvkond suudab temale seatud ülesande lahendada, oleneb meie rahva tulevik.

Katoliku kirik protesteerib nende väärnähtuste vastu, mis ei lase eesti rahval loomulikult kasvada - nagu ta teeb seda kõigi teistegi rahvaste puhul, sest Kiriku silmis on kõigil õigus elule. Ta tuletab valitsusvõimudele meelde nende otsest vastutust rahva elamistingimuste parandamise eest. Kuid ta meenutab ka -nagu teistele rahvastele, nii eestlastelegi - kohustust Jumala seadusele kuulekad olla ja kasvada. Sest otsus ja algatus on ja jääb eestlaste eneste kätte.

Tänini pole veel ükski riigikord igaveseks osutunud; ei ole kahtlust,et ajad Eestilegi kord muudatuse toovad, küsimus on vaid: kas on siis veel neid, kellele seda muudatust tuua? Vastus sellele küsimusxele oleneb meist enestest.

Lõpetagem täna Lydia Koidula sõnadega:

Teid ma teretan, Eestimaa pojad,
kellel kulmud kuumavad töös,
kellel südamed rindades soojad,
selginud sihid silmade ees!
Igavest kaob põline põud,
ilmub isamaal teie jõud:
astuge ette!

Mehisel' meelele asuta koda,
priiusel pühenend eestlaste muld!
Mulju sa mudasse tigeda oda,
valgele tõuseja vaimu kuld!
Kohage, lehed, kodumaa puus!
Vana vägevus eestlaste suus -
elusse ärka!

Sind aga, taeva vägede Jumal,
kummardame, su laste koor.
Tule sa jõule võimetumal'
ise appi, kus tegu noor.
Valguse vahiks kutsume sind;
kojaks sinule Eesti pind.
Avita, Issand!

(Saate lõpp.)

(Sest tema ei käi meiega. - Tallinna kat. koguduse ajaloost.)

Sest tema ei käi meiega.

Johannes ütles Temale: "Õpetaja, me nägime ühte sinu nimel kurje vaime välja ajavat ja me keelasime teda, sest tema ei käi meiega." Jeesus ütles vastu: "Ärge keelake teda: ükski, kes minu nimel vägeva teo teeb, ei või minust sedamaid paha rääkida; see, kes ei ole meie vastu, on meie poolt. Kes iganes teile klaasi vettki juua annab sellepärast et te Kristuse omad olete - tõesti, mina ütlen teile: see ei jää oma palgast mitte ilma!"

Mk 9,38-41

\+ + + +

Me oleme kõik inimesed ja ekslikud, seda tunnistame meeleldi. Kuid siiski kaldume me kõik ainuõigeks pidama seda, mis meile õigena näib. See kalduvus - mis pole tihti midagi muud kui kalduvus uhkusele - paneb meid äsjakuuldud Kirjasõna unustama ja meeles pidama üht teist, mis seisab Matteuse ja Luuka evangeeliumides ning näib nagu sellele kalduvusele vastu tulevat:"Kes ei ole minu poolt, on minu vastu."(Mt 12,30; Lk 11,23) Aga kas need meie Õnnistegija sõnad on vastuolus nendega, mis me täna kuulsime?

Järele mõeldes ei leia me mingit vastuolu, vaid kooskõla. Ning kuigi kuuldud Kirjasõna räägib nendest, kes kord Jeesuse nime jõudu kurjade vaimude väljaajamiseks tarvitasid, tohime seda ka üldisemas tähenduses võtta.

Need, kes tänapäeval Kristuse poolt ei ole - siia kuuluvad peale Kristuse avalike vastaste, ateistide ja paganate ka need ristitud, kes ei sea oma elu sisse Jeesuse eeskujul - takistavad Jumala riigi kasvamist siin maa peal, töötavad Jeesusele vastu. Kuid kõik need, kes katsuvad oma elu Jeesuse eeskujul ümber kujundada või ka ainult abi saamiseks Tema poole pöörduvad, on Jeesuse poolt ja ka meie poolel - olgugi et nad üritavad võibolla niisuguseid asju, mis meie meelest nagu Jumala riigi huvidele vastu käiksid.

Paastuaeg ei ole teiste arvustamise aeg, vaid on meile antud iseenesesse süvenemiseks. Ja see tähendab süvenemist kristliku elu mõttesse. Kui me seda teeme, siis õnnestub meil ehk tänase Kirjasõna valgusel ka nn. teisitimõtlejaid kristlasi uues valguses näha, näha ilma kadeduseta seda võimsat inimvoolu, mis püüab Õnnistegija Jeesus Kristuse poole nagu meiegi ja koos meiega.

Tallinna Peetri-Pauli koguduse ajaloost.

Meie mikrofoni ees on täna kaks mitte just igapäevast külalist: üks eesti abielupaar, mille mõlemad pooled on arstiteaduse doktorid ja juba aastakümneid katoliku kiriku liikmed. Dr. Nicolaus Sarre oli omal ajal Tallinna II Linnahaigla juhatajaks, kuna dr. Alma Sarre töötas Tallinna Laste Polikliiniku nahahaiguste eriarstina. Sõja keerises sattusid nad Saksamaale, kust emigreerusid hiljem Ameerikasse. Seal sooritas ka nende poeg Stefan arstiteaduse doktori eksami. - Nagu paljud teised ülemeremaade eestlased, nii on ka abielupaar Sarred tulnud Euroopat ning siin asuvaid sugulasi ja tuttavaid külastama. Nad olid lahkesti nõus jutustama meie kuulajatele oma mälestusi Tallinna Peetri ja Pauli katoliku koguduse elust kahe maailmasõja vahel.

Hr. Sarre, kas tohiksime kõigepealt küsida, kuidas tekkis Teil huvi katoliku kiriku vastu?

Hr.S.: Mina kasvasin üles perekonnas, kus peeti aus usulist kasvatust.Aga juba võrdlemisi noores eas, kui ma Peterburis koolis käisin, tekkis mul isiklik huvi usuküsimuste vastu. Ma tegin küll luteriusu leeri läbi, aga see õpe

tus ei rahuldanud mind, jättis nagu külmaks. Ja siis ma hakkasin käima vene ortodoksi ja katoliku kirikutes. Ja siis kunagi mul tekkiski mõte, et miks mitte minna sinna tagasi, kust luteri kirik tekkis, kui ta endisest, ühest kirikust lahku läks. Ma mõtlesin et seda asja on vaja uurida.

Kas Teie nn. vabakoduguste vastu huvi ei tundnud?

Hr. S.: Ei; mulle ei meeldinud juba see mõte, et peaks olema palju igasuguseid kirikuid, igaüks isemoodi. Ja peale selle ei meeldinud minule kui akadeemikule see fanaatiline joon, mis neil juures on. Ma pean igatahes ütlema, et mu praegune üleaedne on baptist, ameeriklane, aga nii palju kui mina teda tunnen, väga tõsine kristlane ja mitte sugugi fanaatiline.

Kas Teie ei mõtelnud tolleaegse riigikiriku liikmeks astumise peale?

Hr. S.: Ma pean ütlema et nende muusika meeldis mulle väga, aga kirikus enese oli minu jaoks liiga palju seda "vene vaimu". Lõppude lõpuks oli ju vene-ortodoksi kirik ka üks rahvuskirik, ütleme: üks paljudest rahvuskirikutest, ja mitte see üks üleüldine kirik kõigi rahvaste jaoks, mis oleks minu meelest õige olnud. Mulle pakuti küll õppimise ajal tasuta kooli, kui oleksin ortodoksi kirikusse astunud, aga ma ikka ei tahtnud.

Aga kas katoliku kirik ei tundunud Teile kui eestlasele võõrana?

Hr. S.: Mind huvitas kõigepealt ikka see üks kirik, see, mis kõiki ühendab. Rahvuslikud asjad on küll head ja ilusad, aga nad lahutavad ka. Kas teate, ma olen ka väljaspool kodumaad palju muudes kirikutes käinud. Luteri kiriku jumalateenistus on näiteks väga erinev meil Eestis, kus õpetaja käib mustas kuues, ja Rootsis, kus neil on täiesti katoliku kiriku liturgilised riided. Ameerikas on midagi vahepealset: neil on valge koorirüü ja stoola. Aga iga maa teeb isemoodi ja siis tunneb inimene ennast juba võõrana. Mulle tuleb meelde, et üks meie pere tuttavatest rääkis, kuidas tema paluvat iga õhtu "oma eesti jumalat". Vaat see on asi, millest meie aru ei saa: ega siis eestlasel omaette jumalat ei ole; aee on muidu ettekujutus.

Teie leidsite siis, et katoliiklik jumalateenistus on igalpool sama?

Hr. S.: Mitte just päris ühte moodi, aga ikka nii, et ka võõras sai sellest osa võtta. Ja ka vahekorra leidmine vaimulikkonna ja kogudusega paistis mulle väga lihtne olevat. Mulle kui põgenikule oli just suureks hingeliseks toeks, et ma leidsin ka muudel maadel samasuguse jumalateenistuse nagu meil Tallinnas oli ja et ma sain sellest osa võtta nagu muudki. Minu arvates seisab kirik üle patriotismi. Ometi kõikide rahvaste kristlased usuvad ühte Jumalasse, selletõttu peaks meil ka üks ühine kirik ja usk olema.

Missugune on teie kui arstide arvamine teaduse ja usu vahekorrast?

Pr. S.: Minu meelest ei ole seal mingit vahet, mõlemad täiendavad üksteist.

Hr. S.: Peale selle on Jeesus Kristus arstile parimaks eeskujuks. Ja kui surivoodi ääres arstiteadus üles ütleb, võib arst ja patsient veel ainult Jumala peale loota. Ma tean paljudest kirurgidest, et nad enne rasket operatsiooni ikka palvetasid, et operatsioon korda läheks.

Mis pr. Sarre sellest arvab, kas katoliku usk on eestlasele vastuvõetav?

Pr.S.: Minul tuleb meelde, kuidas ma omal ajal piiskop Profittlichi käest usuõpetust sain. Seda oli üks aasta, ikka kaks korda nädalas. Mina tahtsin ikka kõike täpselt teada ja me ajasime pikad jutud maha. Piiskop Profittlichil oli uskumatult palju pakkuda ja ma pean ütlema, et see oli kõige huvitavam aeg minu elus. Meie perekonna tuttavatest on päris mitu katoliku usku

läinud ja mina arvan, et eestlasel pole mingisugust raskust hea katoliiklane olla kui asjad saavad korralikult ära seletatud.

Millal Teie siis ise Kirikusse astusite?

Pr. S.: Mina ise jõudsin Kirikusse alles kümmekond aastat pärast mu abikaasat; las tema jutustab enne.

Hr. S.: Jah, minuga juhtus nii, et kui ma juba Tallinnas arst olin, siis tuli paater Kartte korra haiglasse ühele patsiendile püha Armulauda tooma. Siis ma sain temaga niisama koridori peal kokku ja küsisin, et kas ma võiks kunagi Teie poole tulla ja mõnda asja katoliku usu üle järele pärida ja nii. Noh ja paater ütles et hea meelega, et tulge aga! Ja siis me tegime kohe kella-aja maha ja nii see asi hakkaski. Muidugi meil tuli ka vahel vaidlemist, aga need asjad lahenesid kõik ära ja siis paater ütles, et kui see nüüd Teie veendumus on ja Teie niiviisi usute, siis võite katoliku kirikusse astuda. See oli 1927.aastal.

Ja Teie abikaasa?

Pr. S.: Minu mees hakkas piiskop Profittlichiga läbi käima ja tema lubas isegi nunnadel mõnikord meie poole tulla. Preestreid käis muidugi ka. Aga see oli minule nii huvitav, et me ajasime nendega kõiksugu jutud maha - me rääkisime tõesti kõigest - ainult usuasjadest nad ei hakanud kunagi kõnelema. Ma siis mõtlesin, et vaata kus on huvitav olukord: mees on sul katoliiklane ja agar tegelane koguduses ja vaimulikkusid käib igasuguseid majas, aga keegi ei püüa sind kuidagi viisi mõjutada. Mu mees ka kunagi ei rääkinud.

Hr. S.: Jah, alguses ma käisin üksinda katoliku kirikus. Pärastpoole tuli mu abikaasa ka ikka mõnikord ühes ja siis tekkis see päris-huvi. Kui meil poeg sündis, siis ristisime katoliku kirikus - piiskop Profittlich ise ristis veel - ja ka naise vanemad ja sugulased olid kirikus. Nad olid päris liigutatud ja ei olnud sugugi pahased või nii, et meie olime katoliku kirikus; neil paistis päris hea meel olevat ja mu ämm hakkas pärast seda ka katoliku kirikus käima.

Teie nimetasite juba mitu korda piiskop Profittlichit: kas ta käis paljudega läbi?

Pr. S.: No teda jätkus igale poole: tema juures käisid kõik, teiste kirikute liikmed ja juudid ka. Ja tema jutlused olid väga head, eriti Suurel Reedel oli kirik jutluse ajal täis. Mina ütleksin et tema oli nagu headuse kehastus ja püüdis ka kõiki teisi mõista, ka neid, kes üldse Jumalasse ei uskunud. See õhutas meid muidugi ka usuküsimuste üle järele mõtlema.

Missugune oli Tallinna koguduse sisemine elu tol ajal?

Hr. S.: Mei Peetri ja Pauli koguduses töötas siis Hoolekande-selts ja koguduse Naisring, millest mu abikaasa ka osa võttis. Heategevaks otstarbeks korraldasime ka kirikukontserte.

Koguduse juures oli vist ka internaat olemas?

Pr. S.: Jah oli; katoliiklastel ju oma kooli ei olnud ja nende lapsed kadusid muidu nagu muu-usuliste sekka ära. Internaadis nad said korralikult usu õpetust. Oma skautide salk oli katoliku usku noortel ka olemas.

Kas ei olnud kunagi ka oma haigla asutamise plaan?

Hr. S.: Oli küll; piiskop Profittlich arutas minuga, kes võiksid haigla ärstideks olla, ka maja oli valmis vaadatud, aga sõda tuli peale ja nii ei saanud sellest projektist asja.

Kes oli õieti ajakirja "Kiriku Elu" asutajaks?

Pr. S.: Seda tegi ka piiskop Profittlich. Trükikoda oli katoliiklastel ka, selle asutasid kaputsiinlased Tartus. Paater Werling hakkas Uut Testamenti tõlkima ja sellest trükiti ka juba kaks evangeeliumi valmis, aga siis tuli nõukogude okupatsioon, trükkimine katkestati ja trükikoda võeti ära; nii jäi kõik katki.

Mis teie arvate: miks Eestis oli nii vähe katoliiklasi?

Hr. S.: Sellepärast et seal keegi ei teadnud, mis asi see katoliku usk on. Enne Vabadussõda oli ju katoliku preestritel keelatud meil usku levitada ja kohe pärast usuvabaduse andmist ei olnud veel vaimulikke, kes oleksid eesti keelt rääkinud. Peale selle oli Eestis päris hulgake muudest rahvustest katoliiklasi, näiteks poolakaid. Ma mäletan veel, kui meie kirikus hakati roo sipärga eesti keeles palvetama, siis poolakad olid tusased: nemad olid muidugi maast-madalast harjunud seda poola keeles tegema ja neile oleks rohkem meeldinud poola keeles.

Teie arvate siis, et kui katoliku usku oleks rohkem tuntud, oleks ka rohkem eestlasi katoliku usku astunud?

Hr. S.: Aga kindlasti. Seda võib kasvõi sellest näha, kuidas olukord muutus siis kui piiskop Profittlich sai eesti keele selgeks ja hakkas korrapäraselt eestikeelseid jutlusi pidama. Siis astus ka päris mitu eestlast katoliku usku.

Kas see ei tekitanud muudes kirikutes nn. paha verd?

Pr. S.: Oh ei: piiskop Profittlichist pidasid kõik lugu ja neid konvertiite ei olnud ka nii palju. Peale selle teadsid kõik, et meie piiskop ei teinud mingisugust "propagandat", vaid võttis vastu ainult niisuguseid inimesi, kes ise tema juurde tulid ja omast veendumusest palusid ennast katoliku kirikusse vastu võtta. Kui piiskop Profittlichit ei oleks küüditatud, oleks meil praegu kindlasti rohkem eesti katoliiklasi kui praegu.

Hr. S.: Võiks ka nii ütelda: need pagulased, kes on sattunud niisugustesse maadesse kus ka katoliiklasi on, tunnevad nüüd katoliku usku paremini kui enne. Ja näha ongi, et astutakse katoliku usku. Meie tutvusringkonnas on päris mitu inimest katoliku usku tulnud. Mina usun, et kui Eesti peaks veel kord usuvabaduse saama, siis leiab kindlasti veel suurem arv eestlasi tee katoliku kirikusse. Ajaloo areng on vahepeal nimelt ikka rohkem rahvusvahelist mõtlemist edasi arendanud.

Kas iseloomustaksite ka mõne sõnaga Põhja-Ameerika Ühendriikide katoliiklasi?

Hr. S.: Ühendriikides võtavad kõik agaralt osa kiriku elust, kui nad aga liikmed on, nii katoliiklased kui kõik teised.

Meie aeg hakkab lõpule jõudma; Vatikani Raadio eesti osakonna nimel - ja ka meie kuulajate nimel - tänan härra ja proua dr. Sarresid meile antud huvitava jutuajamise eest!

(Saate lõpp.)

1922.a. rahvaloenduse andmetel oli Eestis 2536 katoliiklast (0,2 %), teise rahvaloenduse andmeil (1934) 2327 isikut. Viimane arv tõusis Eesti Vabariigi lõpuaastatel konvertiitide arvel, kuid vähenes siis uuesti Saksamaale ümberasumise puhul. Täpsed arvud puuduvad tänini.

V.S.

VATIKANI RAADIO EESTIKEELNE SAADE 8.3.64 / 1

(Kristliku palveelu kolm astet.).

Issand, õpeta meid palvetama!

Jeesus oli ühes paigas palvetamas ja kui Ta lõpetas, ütles üks Tema jüngritest Temale: "Issand, õpeta meid palvetama, nii nagu Johannes oma jüngreid õpetas!"

Siis ütles Tema neile: "Kui teie palvetate, ütelge: Isa, pühitsetud saagu sinu nimi! Sinu riik tulgu! Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev! Ja anna meile andeks meie patud, sest ka meie anname andeks kõigile, kes meile võlgu on; ja ära saada meid mitte kiusatusse." (Lk 11, 1-4)

\+ + + + + +

"Issand, õpeta meid palvetama!" Kas siis palvetamist saab õppida? Kas palve polegi siis - nagu paljud ütlevad - "tundmuse asi"? Õppimine on ju ta valiselt ikka nagu koormaks, millest suurem osa inimesi parema meelega kõrvale hoiab; kui aga palvegi õppimist ja harjutamist nõuab, tähendab see, et tuleb palvetada ka siis kui meil selleks nn. tuju ei ole. Või rääkisid apostlid ainult teadmatusest?

Jeesuse vastus on selge: ta ei heida oma jüngritele ette, et nad küsivad rumalasti, vaid õpetab neile Issameie palve, mille evangelist Luukas toob lühemal kujul kui Matteus. Kuid meie Õnnistegija ei rääkinud palvest mitte ainult sel päeval ja ka mitte ainult jüngrite pärimise peale. Tuletagem meelde tähendamisesõnu variserist ja tölnerist, vaesest lesest ja kalgist kohtunikust, ning sõbrast, kes tuleb öö ajal leiba nuruma. Jeesus rääkis palvest sageli - kui mitte öelda "alati", sest Õpetaja elav eeskuju, kes öösiti mäel palvetamas käis (Lk. 6,12) oli jüngritele kindlasti kõige paremaks õpetuseks selle üle, kuidas palvetada.

Aga kuidas see siis õige käib, see palvetama-õppimine? Sest Pühakiri ei anna kaugeltki vastust iga küsimuse peale, mis inimesel võib tekkida, isegi palve asjus mitte. Siiski on meil, 20-nda sajandi kristlastel üks suur eelis nii mõnegi varema aastasajaga võrreldes: paljud Jumalalt erilisi palveande saanud pühad mehed ja naised on oma kogemused kirja pannud, nagu näit. püha Taevaredeli Johannes Idas ja Risti Johannes Läänes. Tänapäeval on need teosed kõigile täies ulatuses kättesaadavad. Palveeluga seosesseisvaid küsimusi uurib koguni eriline teaduseharu, askeetilis-müstiline teoloogia.

Võiks küsida: kas palve pole mitte kõigepealt isiklik tegu, midagi täiesti individuaalset, mis on iga inimese juures isemoodi: kas saab midagi niisugust siis raamatust õppida? Sellele küsimusele annab vastuse Kirikuisade võrdlus palve ülima astme ja abielu vahel. Kindlasti on abielugi midagi väga isiklikku, kuid tuhandeid abielusid vaadeldes leiame nendes siiski väga palju ühist - ning ühiseid vigugi, missuguseid oleks võidud üsna kergesti ära hoida, kui oleks teatavaid põhimõtteid silmas peetud. Nagu abielus, nii on ka palveelus "karisid", mida on vaja tunda, muidu võib avariisid ette tulla. Muidugi on see ainult võrdlus mis ei pea igas üksikasjas paika: võibolla saab asi meile selgemaks, kui vaatleme tänasel õhtul linnulennult pühakute õpetust kristlikust palveelust.

Nagu muudelgi elualadel kus inimesel õppida tuleb, leiame palveelus kolm põhiastet: algaja, edasijõudnu ja meister. Sealjuures ei saa me sõna "meister" võtta paljudel kutsealadel tarvitatavas tähenduses, nagu oleks siin tegemist lihtsalt teatud eriala hästi tundva inimesega, kes oskab oma töö "kiiresti ja korralikult" ära teha, nagu öeldakse. Üks rätsepmeister näiteks võib oma meistripaberist ja kasvõi auhinnaga kroonitud oskusest hoolimata ülekohtune inimene olla, üks kirjasõna meister võib oma oskust kasutada mo-

raalselt kahjulike mõtete levitamiseks - see on võimalik. Niisugune erialaline vilumus võib käia mõnikord käsikäes ja rööbiti kõlbelise madalseisuga. Palvetama-õppimine on teistsugune: siin ei ole tegemist mingisuguse oskuse harjutamisega, mida saaks kasutada eeskujulikul viisil ka see inimene, kes ei näe vaeva iseenese kõlbelise taseme tõstmise eest. Niisugune inimene palvetaks halvasti. Meister palveelus ei ole mitte see, kes oskab sõnade poolest kaunilt kõlavaid palveid sepitseda või deklameerida, vaid see, kelle elu on kooskõlas palve sisuga, kelle elu ise on palve, kahekõne Jumalaga. See, kes on kurja teinud, saab ainult siis "hästi" palvetada, kui ta astub Jumala ette ausa otsusega ennast parandada. Selle palve, kes ei taha oma tahtmist Jumala tahtega kooskõlla viia, ei saa iialgi "hea" olla, ning teised inimesed nimetavad niisugust palvetamist tabavalt "moka otsast öeldud" palveks ja silmakirjatsemiseks. "Meisterlikkust" palve alal võiks juba pareminі võrrelda spordiga, mis nõuab sageli kogu isiku käsutuses oleva jõu pingutamist, ja palveelu õpetajad võrdlevadki kristlase eluvõitlust tihti sporidiga. Tuletagem vaid meelde apostel Pauluse näidet staadionilt, kus kõik jooksevad, aga ainult üks auhinnale tuleb. (1 Kr 9, 24-27) Kuid palveelu üksikute põhiastmete tähendust näitab ehk kõige paremini nende lähem vaatlemine.

Esimest nendest, algastet, näeme eriti selgesti nende juures, kes on alles täiskasvanud eas usuni jõudnud, kelle jaoks palve oli senini tundmatu maa. Neile on vaja sedagi seletada, mis tähendab "palvetada", kuidas ja kunas seda teha jne. Niisugustel algajatel on eriti palju abi vaimuliku elu alal edasijõudnud kristlike vendade nõuannetest.

Sellel esimesel astmel on palve peateemaks Jeesuse elu ja õpetus. Vastne kristlane kaalutleb vaimus meie Õnnistegija tegusid, võrdleb neid oma senise eluga ja püüab seda igapäevast elu oma Õpetaja eeskuju järgi ümber korraldada. Selleks peab ta nagu küsimuste ja vastuste varal töötama, näit. kui ta ütleb: "Ma tabasin end eile valelt; selleks et ma ennast parandaksin, katsun ma tuleval nädalal eriti silmas pidada et mu sõnad vastaksid täpselt tõele." Kui inimene sel viisil oma päevakorda Jumala peakäsu valgusel vaatleb - armasta Jumalat ja ligimest - ning ümber korraldama hakkab, on selge, et tal tuleb tegemist nii mõnegi lihasse ja luusse juurdunud harjumusega, millest on raske lahti saada. Nii võib sellel esimesel astmel koguni raskeid lüüasaamisi ette tulla, näit. söömise ja joomise, sugulise elu või ka lihtlabase keelepeksu alal. Need takistused ei teki palve ajal või palve mõjul, kuid selleks et palvetada on vaja neist üle saada. Hing, kes Jumala poole püüab, otsibki sellepärast vahendeid ja teid, kuidas oma halbu omadusi võita ning seda esimest, algastet palveteel iseloomustab väga hästi just sõna VÕITLUS - võitlus patu vastu, võitlus uue ja parema eluviisi eest. Vahendeid selleks on palju ning üks sobib ühele inimesele rohkem kui teisele. Üks üldisemaid ja vajalikumaid tingimusi on kindla aja leidmine igapäevase palve jaoks - näit. veerand tundi igal hommikul, samuti Pühakirja ja vaimuliku kirjanduse lugemine.

Algastme raskused puudutavad peamiselt mõistust, nad on aga ka mõistuse abil ületatavad. Algaja palve koosneb peaasjalikult kindlakujulistest lausetest, nagu räägiks ta Jumala asemel mõne inimesega.

Õnneks ei kesta midagi igavesti ja see, kes on iseenese kallal vaeva näinud, märkab ühel ilusal päeval, et tal on juba teatav vaimulik aluspõhi olemas: raskemaid eksimisi Jumala seaduse ja ligimese vastu tuleb vaid väga harva ette või üldse mitte enam, selle asemel on pääsenud valitsema head harjumused. Kired ja halvad kalduvused ei sega enam oluliselt eluplaani täitmist. Selle, nn. edasijõudnu astme tunnuseks on teatav kristlik elustiil,

mis võib aga välisest küljest ühe inimese puhul niisugune, teise puhul teist sugune olla. Ütlesime: välisest küljest, sest sisuks on igal juhul Jumala seaduse täitmine ja juba saavutatud kristliku põhihoiaku väljaehitamine. Seda astet - n.ö. palveelu keskastet - võiks iseloomustada sõnaga KORD. Täiusliku kristliku elukorra loomine on teadlikuks sihiks, vahendid on enam-vähem tuntud, neid ei ole enam vaja mõistuse abil tundma õppida, vaid tahte abil ellu rakendada. Sellel astmel ei mängi peaosa mõistus, vaid tahe, äratuntud head ellu rakendada. Palveelus edasijõudnu pühendab iga päev teatud aja palvele, käib võimaluste piirides argipäevalgi pühal Armulaual ja annab vaimulikule lugemisele oma päevakorras kindla koha. Ka paastumise ja almuste abil harjutab ta oma tahet raskemate ülesannete tarvis.

Palve - rääkimine Jumalaga - seisab sel astmel teatud mõttes kogu elu kesk punktis, on nagu uueks loomuseks saanud. Nn. edasijõudnule on omane, iga raskuse või probleemi puhul küsida: mis on Jumala tahtmine selles asjas? mida oleks Jeesus minu asemel teinud? Palves eneses toimub harilikult sellel astmel sügav muudatus: küsimused ja vastuse otsimine kaovad järkjärgult ning annavad aset lühemale, lihtsamale Jumala poole pöördumieele, näit. sõnadega "Jeesus, ole mulle patusele armuline!" või ka ainsa sõnaga "Jeesus!" Niisugust palvet, mis õieti ei vajagi enam sõnu, vaid seisab selles, et mõte pöördub ikka sagedamini Jumala poole, nimetatakse afektiivseks. See nimetus tõstab esile niisuguse palve sügavat tundeelulist külge, nagu seda tunneme ka näit. armastuses isa või ema vastu.

Ei saa nimetamata jätta erilisi raskusi, mis tekivad nendel, kes palvevõitluse teele asuvad. Sageli kingib Jumal algajaile, aga ka edasijõudnuile silmapilke, mis kuidagi eriti palvetama kutsuvad. Kuid me kasvaksime egoistideks, kui me palvetaksime ainult selle sihiga et meil "oleks hea olla," nagu öeldakse. Sellepärast võtab Jumal meilt mõnikord vähimagi heaolu-tunde palve ajal. Niisuguse "palvepõua" kestel, nagu vaimulikud õpetajad seda nähtust nimetavad, ei anna palve näiliselt mingisugust troosti, vaid näib viljatuna ja koguni vastumeelsena. Kuid on vaja teada, et see kuulub normaalse palveelu juurde ning on meile vajalik enesearmastusest vabanemiseks.

Kolmanda astme üle on kirjutatud suurte tähtedega sõna ARMASTUS. See, kes võitlust jätkab, jõuab olukorrani, kus armastus Jumala ja ligimese vastu saavad tema elu ainuvalitsejateks: iga tegu tuleb armastusest, viha, kadedus ja muu sellesarnane ei pääse enam juhuslikultki mitte meie ettevõtteid mõjutama. Sellel astmel ei mõtle kristlane enam patust hoidumisele, vaid sellele, kuidas Jumalale veelgi rohkem oma armastust näidata. Sellel astmel saavutab kristlik eluviis oma täiuse: inimese väline tegevus ja iseenesesse süvenemine, moraalne karmus iseenese ja heatahtlik arusaamine teiste vastu, vägagi keeruliste ülesannete lahendamine ja sisemine lihtsus käivad heas kooskõlas käsikäes. Sellel astmel kirjutas üks kõigi aegade suurimaid teolooge, püha Aquino Toomas iga kuu 180 lehekülge usuteaduslikke traktaate mis veel tänapäevalgi, sajandeid hiljem tüsedat vaimulikku toitu pakuvad. Ajal, mis tal ülikoolis peetud loengutest üle jäi, dikteeris ta sageli neljale sekretärile samaaegselt nelja erinevat teost.

Kuid see aste ei ole kuidagi viisi varutud akadeemikutele, vaid ka kõige lihtsamad ja kooliharidusetagi inimesed võivad seda saavutada: ainult raskused näibad olevat samad kõigile. Näib, et keegi ei pääse siia ilma võitluse ja vaevanägemiseta, enesekasvatuse ja ohvrita. Palves ja igapäevases elus on sellel astmel peaosa südamel. Palvesõnad kaovad ajuti või ka alatiseks, nende asemele astub nn. "lihtne pilk" Jumalale või Jeesusele, nagu seda nimetavad vaimuliku elu õpetajad. Nad annavad sellele palvele "intuitiivse" või ka "lihtsuse palve" nime.

Sellele viimasele astmele ei jõua me mitte omal jõul üksi: me vajame selleks Jumala armu abi. Kuid näib, et Jumal ei keela seda armu kellelegi, kes siiralt tema poole püüab. Igatahes viib palveelu tee siit veelgi edasi, olgugi et võibolla mitte kõigi jaoks. Teatud mõttes jääb aga ka see edasine areng tolle kolmanda astme raamidesse, millest me äsja rääkisime. Võiks ütelda nii: inimene, kellele saavad osaks erilised Jumala annid palveelus ei tarvitse millegi poolest silma torgata: Jumala kingitused võivad olla teatud mõttes isiklikku laadi. - Tänapäeval võiksime ehk tarvitada ka niisugust võrdlust: alga ja piirdub vastupidavuse-harjutustega madalamatel mäenõlvadel, edasijõudnu katsetab juba paari-kolmetuhandemeetristel mägedel, meistrile pole ükski tipp enam liiga kõrge, kuid kõrgemale - maailmaruumi - ei kanna meid enam jalad, vaid selleks on vaja teatavaid väliseid abinõusid. Ning selleks abiks on - kui me nüüd võrdluse kõrvale jätame - Jumala arm. Ja võrdlus tuleb täiesti kõrvale jätta, sest ruumilendki toimub ju inimese enese osavuse põhjal. Teisest küljest tõstab aga Jumal oma lähimasse lähedusse palju rohkem inimesi kui tavaliselt teatakse aimata.

Huvitaval kombel toimub ka see haruldasem areng astmekaupa. Nimetame siin lühidalt müstikute (näit. Avila püha Risti Johannese) loetletud ja kirjeldatud nelja põhiastet.

Kõigepealt saab pideva ühenduse osaliseks Jumalaga nn. "hinge tipp." Muud kehalised ja vaimsed võimed jäävad inimese ja igapäevase elu käsutusse. Seda astet võiks nimetada "rahupalveks". Ta algab küll harilikult terava "põuaperioodiga", kuid on lõpuks siiski rõõmsa, rahuliku põhitooniga. - Järgmisel astmel ühendab Jumal enesega mõistuse, tahte ja kõik teised vaimsed võimed: palvet ei sega enam ükski kõrvaline mõte, ka näit. terve öö kestev palve ei too mingisugust tüdimust, isegi kehalist väsimust mitte, hing on tulvil rõõmu. Seda astet võiks nimetada "esimeseks" või "lihtsaks ühinemiseks". Nüüd järgnev kõrgem aste kannab "ekstaatilise ühinemise" või ka "vaimuliku kihluse" nime. Palvetaja satub "ekstaasi", s.t. ta ei märka palve ajal välismaailmast enam midagi, sest kõik kehalised võimed on nüüd Jumalaga ühendatud. Niisugune palve-ekstaas - siin on tegemist hoopis millegi muuga kui olukorraga, mida mitte-kristlikes usundites samuti "ekstaasiks" nimetatakse - kestab enamasti ainult mõne silmapilgu, mõnikord kuni pool tundi. Sellele ülimale palvevaimustusele, mis laseb hingel senitundmatut rõõmu maitsta, järgneb aga mõne aja pärast - veel samal astmel - piinarikas ajajärk, kus muude kannatuste kõrval isegi palve võimatuna näib. See katsumisaeg võib aastaid kesta. Ta valmistab hinge ette palve viimase ja siin maailmas kõrgeima võimaliku astme jaoks. Seda iseloomustab intiimne, segamatu ja lahutamatu ühendus Jumalaga. Ekstaase esineb harva või ka üldse mitte. Läbikäimist Jumalaga sellel astmel võrdlevad pühakud armastavate abikaasade omaga ning sellepärast kannab see "täieliku ühenduse" või ka "vaimuliku abielu" nime. Müstikud ise ütlevad, et sellel astmel kogetavat rõõmu on juba võimatu sõnades väljendada.

Jumal on meid kõiki loonud taeva õndsuse tarvis, mis on kindlasti veelgi suurem. Seevastu ei ole meil täit selgust selle üle, kas Jumal neid viimaseid nelja astet maapealses elus kõigile inimestele või ainult väljavalitutele kinkida soovib. Kuid me teame, et Jumal jagab neid armusid ohtrasti: lugematud inimesed on nende osaliseks saanud. Ning see teadmine üksi on meile suureks lohutuseks ja ergutuseks, mitte ainult tänavusel paastuajal, kus me kõrgemale püüdes jälle kord oma jõu rammetust näeme, vaid iga palvepõua ja isikliku lüüasaamise ajal, mis ei jää tulemata ühegi kristlase elus.

(Saate lõpp.)

(Kui õel ennast pöörab. - Meeleparanduse-sakrament.)

Kui õel ennast pöörab

Nõnda räägib Issand Jumal:

See hing, kes pattu teeb, see peab surema: poeg ei kanna isa ülekohut [redacted] ja isa ei kanna poja ülekohut. Õige õigus jäägu tema enese peale ja õela õelus jäägu tema enese peale.

Aga kui õel ennast pöörab kõigist oma pattudest, mis ta teinud, ja peab kõiki minu seadmisi ning teeb, mis kohus ja õigus, jäägu tema elama; tema ei pea mitte surema. Ühtegi tema üleastumistest , mis ta teinud, ei pea temale meeles peetama: õiguse pärast, mis ta teinud, jäägu tema elama. Kas peaks minul olema hea meel õela surmast? ütleb Issand Jehoova, ja mitte sellest, et ta ümber pöörab oma teede peal ning jääb elama?

Aga kui õige oma õigusest ära pöörab ja teeb kurja, kõigi nende jälkuste taolisi asju, mis õel teeb, tema peaks tegema ja elusse jääma? Midagi tema õigusest, mis ta teinud, ei pea temale meeles peetama: truudusetuse pärast, mis ta [redacted] näidanud, ja patu pärast, mis ta teinud, nende pärast peab tema surema.

Teie ütlete: "Issand ei toimeta õieti." Kuulge nüüd, Iisraeli sugu: kas minu toimetamine ei peaks tõesti õige olema? kas ei ole mitte teie toimetamised väärad? (Hes. 18,20-25)

\+ + + +

Nii mõnigi kristlane, kes paastuajal enesesse süveneb, märkab ehmatusega, et ta on mõnikord niisama alatu olnud kui mõni uskmatu või halvemgi veel. Kuid ühelgi inimesel pole põhjust ütelda: "Minu pattude hulk on nii suur,et mul ei ole võimalik ennast parandada!" Sest Jumal ei küsi sellest, kas ja kui palju meil pattusid on. Teda huvitab kõigepealt, kas inimene on valmis uut algust tegema, tänasest peale kõlvatule elule selga pöörama ning oma samme Jumala poole seadma. Kui keegi selle otsuse teeb, ei tuleta Jumal tema kuritegusid enam meelde, iga hea tegu, mis ta nüüdsest peale teeb, on sama väärtusega nagu nende oma, kes pole kunagi patustanud.

Nagu tollal, mil prohvet Hesekiel need sõnad kirja pani, kaldutakse täna päevalgi arvama, et Issand toimiks nagu imelikult. Kuidas, kas näiteks ka mõni mõrtsukas, kelle käed on määritud ilmsüütute inimeste verega, peaks ainult niisuguse sisemise otsuse põhjal õigete hulka arvatama? Ükski maapealne kohus ei laseks teda lahti.

Me oleme iseenese meelest kangesti õiglased, kui me kellegi, kes on seaduse vastu eksinud, vangi paneme. "Sai õiglase karistuse!" öeldakse nii mõnegi kohtuotsuse puhul, "ta oli selle ära teeninud!" Kuid küsigem: kui paljudest saab vangis istumise läbi parem ühiskonna liige kui ta oli enne vanglasse sattumist? Kui tihti annab seesama "õiglane" ühiskond, mis inimese võib olla ise kurjale teele saatis, eksinule selle viimase tõuke, mis temast alatise kurjategija teeb? Tõsi, Jumalgi ähvardab inimest karistusega, kuid see oleks meie keeli "tingimisi karistus", mis tuleb alles siis kui me ennast ei paranda, vaid kangekaelselt aina oma teed, Jumalast eemale sammume.

Jumal ei nõua kõigepealt karistuse kandmist, vaid midagi, mis on meile enestele ja kogu ühiskonnale kasulikum kui mingisugune "aja äraistumine" sellesama ühiskonna kulul, kes oli juba kuriteo puhul kahjukannatajaks. Jumal nõuab, et patustaja oma teel ümber pööraks ja õigust tegema hakkaks. Niisu-

gune inimene on vabatahtlikult valmis heaks tegema seda halba, mida tema kuritegu tekitas.

Milles seisab see pöördumine, millest Pühakirjas nii sagedasti juttu on? Inimene on sihiteadlik olevus, kes aina mingisususe sihi poole püüab. Seda teeb niihästi kunstnik, kes tahab iga hinna eest kuulsaks saada, kui ka lihtne töömees, kes on enesele eesmärgiks seadnud väikese majakese ehitamise. Me oleme vabad valima seda, mille jaoks elada.

Paljud inimesed seavad oma sihiks iseenese, omaenese MINA - suurte tähtedega kirjutatult. Niisugused inimesed lahendavad kõik küsimused seda sihti silmas pidades. Sõber tahab raha laenuks? Nojah, kui see minule kasu toob, kui ta minule selle eest ka midagi annab, eks siis või ju ka. Aga jumalamuidu.., Keegi tervitab mind tänaval? Oh, see on üks lihtsurelik, tema käest ei ole mul head ega halba oodata, mis ma tast ikka teretan. Iseasi, kui temast kasu oleks...

Niisugune käitumine ongi selle Vana Testamendi "hukatuse tee" algus, millelt Jumal kutsub inimest ühber pöörduma, täispööret tegema. Inimene, kes t teeb iseenesest maailma keskpunkti, selle, mille ümber kõik peaks pöörlema, seisab õigupoolest paigal, ei edene üheski suunas - ja temast pole mitte kellelgi kasu, tema ise kaasa arvatud.

Jumal tahab, et meie seaksime oma silmade ette sihi, mis asub väljaspool meid ja meist kõrgemal, sihi, mis kutsuks inimest iseenesest välja astuma, iseennast ületama, ning seda enese ja teiste huvides. Jumala poole püüda tähendab "rohkem" elada, kuni meie tee meid ühel ilusal päeval Jumala eneseni, igavese Eluni viib. Kui me Temale selja pöörame, viib meie tee sõna tõsises mõttes hukatusse: need, kes ei sammu pidevalt, koos teistega Elu poole, võivad küll näiliselt suuri edusamme teha - kuid see toimub väljaspool õiget teed, viib pärast pikki eksirännakuid tagasi inimese enese juurde, kes ei ole igavene ega saa iseeneselegi igavest elu anda, teistest rääkimata. Taibukale inimesele polegi vaja rääkida karistustest, mis niisugust hinge pärast surma ootavad: väljavaada, pärast seitset-kaheksatkümmet aastat eksirännakuid loomistöö prügihunnikus maanduda on iseenesestki küllalt manitsev. Inimene ei saa sihita elada - ja Jumal pakub talle parima sihi: pööra ennast ära kõigest kurjast ja pööra ennast täiesti Jumala poole, kes on Armastus ja Elu.

Kui me Jumala pöördumise-manitsuse üle järele mõtleme, peame Pühakirjale õiguse andma: jah, see on meie käitumine, mis "ei tee kõigile ühetasa", mis on ebaõiglane. Jumal ei pane kedagi vangitorni nagu meie, vaid teeb tuhandetest ja miljonitest kurjal teel käijatest ligimesed, vennad, kasulikud liikmed kogu inimkonnale. Ebaõiglane pole mitte Jumal, kes mõrtsukalegi andeks annab, vaid seda oleme pigem meie, kes käime rusikas seljas ega taha naljalt kellegi meeleparandusse uskuda.

Aga kas Jumal annab ikka andeks? Kuhu jääb siis too kuulus püha vihaga Jumal, kes nuhtleb vanemate patud laste kätte kolmandast ja neljandast põlvest saadik? Kas pole Vanas Testamendis sellest sageli juttu? On, kuid mida tähendab see ütlus Lähis-Ida semiitide pildikeeles? Tihtipeale loeme Piiblis, et kellelegi anti näha oma järeltulijaid neljandast põlvest, s.t. lastelaste lapsi. Siin on tegemist piltliku väljendusega pika ja viljaka elu mõttes. Tollal elasid inimesed koos suurperekondade kaupa ning niisugune perekond moodustas lahutamatu terviku. Ühe õnnetus oli kõigile õnnetuseks, ühe häbi kõigile häbiks. Kui me seda teame ja silmas peame, saab meile selgeks, et perekonna pead tabanud isiklik karistus oli tol ajal kogu perekonna õnnetuseks, niihästi lastele, s.o. teisele põlvele, kui ka lastelastele ja nende

lastele - ühe sõnaga kõigile, kes perekonna pea karistuse ajal üheskoos elasid. Siin pole niisiis sugugi vaja igat perekonna liiget tabava erilise karistuse peale mõelda. Sellevastu ei tohiks me unustada, et Pühakiri räägib nende nuhtlemisest, kes Jumalat vihkavad (5 Ms 5,10j) ja lisab siis, et Jumal teeb head neile, kes Teda armastavad, tuhandenda põlveni. Neli tuhande vastu - selle üle tasuks järele mõtelda.

Kuid see pöördumine, mida Jumal meilt nõuab, ei ole kerge, olgugi et see meie võimuses seisab. Ning selleks, et ikka ja jälle hingele kogunevast saastast ühisel jõul kergemini lahti saada, seadsid kristlased varakult sisse üldise patukahetsemise- ja meeleparanduse-aja, mida nimetame eesti keeles paastuajaks. Pole ülearune meelde tuletada, et paljudes keeltes on see nimetus tundmatu. Ladina keeles näiteks öeldakse "quadragesima", mida võiks tõlkida sõnadega "nelikümmend päeva". See nimetus tuletab siis kõigepealt meelde seda, et meie Õnnistegija võitles nelikümmend päeva Kiusaja vastu - ja võitis.

Peale selle eeskuju on Jeesus meile andnud veel ühe võimsa vahendi Jumala poole pöördumiseks: see on meeleparanduse- ehk pihi-sakrament. Ap. Johannes jutustab, kuidas Jeesus ülestõusmise-päeva õhtul äkitselt apostlite keskele ilmus. Ta ütles neile: "Võtke vastu Püha Vaim! Kellele teie iial patud andeks annate, neile on nad andeks antud! Kellele te iial patud kinnitate,neile on nad kinnitatud!" (20,22j) Paastuajal pihil käia on kõigiti selle aja mõttele vastav vana ja auväärt komme, kuid ka hea kombe täitmine võib kergesti "kombeasjaks" muutuda. Sellepärast tuletagem täna meelde, et selle sakramendi juurde astumine on tõsine samm.

Meeleparandus on midagi, mis puudutab kogu inimese isikut. Mugavus ja laiskus ning tuhat muud harjumust püüavad meid kinni hoida ning tulevad pihilegi kaasa. Sellepärast on igal kristlasel vaja enne pihti süveneda selle otsuse mõttesse, mida Kristus temalt nõuab. Pihitool ei ole kõigepealt mingi prügikast, kuhu saame südametunnistusele kogunenud pahad teod maha matta. Patt on haav meie hinges ja kuigi ta paraneb, jäävad armid järele. Kes on näiteks oma ligimest laimanud, võib küll oma pattu kahetseda ja selle andekski saada, kuid ta jääb laimajaks ning ligimese au jääb sellest n.ö. plekiliseks. Jumal ei tee meie patte olematuks, vaid jätab need hoiatava mälestusena meie silmade ette. See, mida Jeesus meilt pihil nõuab, on kõigepealt ikkagi meeleparandus, see, et meie pöörduksime Jumala poole. Kui oleme selle otsuse teinud, siis ei suuda meid suurimadki mineviku-patud takistada edasi arenemast; kui me aga läheksime pihile ainult selle sihiga "et pattudest lahti saada" või "oma südametunnistust rahustada," nagu öeldakse, võib see vägagi pinnapealseks sammuks osutuda, mida Jumal peab meile võibolla koguni uueks patuks lugema.

Paljudel ei ole tänapäeval võimalik meeleparanduse sakramenti Ülestõusmise-pühadekski vastu võtta, sest nende läheduses ei asu ühtki preestrit.Kuid niisuguse olukorra pärast ei tasu liialt kurvastada. Me ei tohi unustada, et tee, mis viib andeksandmise juurde,on "otsetee" Isegi kirikus vastu võetud meeleparanduse-sakramendi puhul ei ole preester see, kes meile patud andeks annab, vaid Jumal. Preester on see, kes meile teatavaks teeb, kas meie patukahetsus - nii, nagu me oleme selle temale ette kandnud - vastab sellele,mida Jumal meilt nõuab või mitte. Ja see preestri sõna tuleb väga sageli n.ö. tagantjärgi, sest me teame - või vähemalt peaksime teadma - et Jumal annab igale ristitule patud andeks sel silmapilgul, mil ta neid südamest kahetseb. Kuid Jumal teeb meile siiski kohustuseks , patte koguduse nähes preestrile tunnistada. Milleks see piinarikas teekond? - Esiteks võiksime me muidu iseennast petta. Meie inimlik nõrkus paneb meid pahatihti unustama, et preest-

lastele - ühe sõnaga kõigile, kes perekonna pea karistuse ajal üheskoos elasid. Siin pole niisiis sugugi vaja igat perekonna liiget tabava erilise karistuse peale mõelda. Sellevastu ei tohiks me unustada, et Pühakiri räägib nende nuhtlemisest, kes Jumalat vihkavad (5 Ms 5,10j) ja lisab siis, et Jumal teeb head neile, kes Teda armastavad, tuhandenda põlveni. Neli tuhande vastu - selle üle tasuks järele mõtelda.

Kuid see pöördumine, mida Jumal meilt nõuab, ei ole kerge, olgugi et see meie võimuses seisab. Ning selleks, et ikka ja jälle hingele kogunevast saastast ühisel jõul kergemini lahti saada, seadsid kristlased varakult sisse üldise patukahetsemise- ja meeleparanduse-aja, mida nimetame eesti keeles paastuajaks. Pole ülearune meelde tuletada, et paljudes keeltes on see nimetus tundmatu. Ladina keeles näiteks öeldakse "quadragesima", mida võiks tõlkida sõnadega "nelikümmend päeva". See nimetus tuletab siis kõigepealt meelde seda, et meie Õnnistegija võitles nelikümmend päeva Kiusaja vastu - ja võitis.

Peale selle eeskuju on Jeesus meile andnud veel ühe võimsa vahendi Jumala poole pöördumiseks: see on meeleparanduse- ehk pihi-sakrament. Ap. Johannes jutustab, kuidas Jeesus ülestõusmise-päeva õhtul äkitselt apostlite keskele ilmus. Ta ütles neile: "Võtke vastu Püha Vaim! Kellele teie iial patud andeks annate, neile on nad andeks antud! Kellele te iial patud kinnitate,neile on nad kinnitatud!" (20,22j) Paastuajal pihil käia on kõigiti selle aja mõttele vastav vana ja auväärt komme, kuid ka hea kombe täitmine võib kergesti "kombeasjaks" muutuda. Sellepärast tuletagem täna meelde, et selle sakramendi juurde astumine on tõsine samm.

Meeleparandus on midagi, mis puudutab kogu inimese isikut. Mugavus ja laiskus ning tuhat muud harjumust püüavad meid kinni hoida ning tulevad pihilegi kaasa. Sellepärast on igal kristlasel vaja enne pihti süveneda selle otsuse mõttesse, mida Kristus temalt nõuab. Pihitool ei ole kõigepealt mingi prügikast, kuhu saame südametunnistusele kogunenud pahad teod maha matta. Patt on haav meie hinges ja kuigi ta paraneb, jäävad armid järele. Kes on näiteks oma ligimest laimanud, võib küll oma pattu kahetseda ja selle andekski saada, kuid ta jääb laimajaks ning ligimese au jääb sellest n.ö. plekiliseks. Jumal ei tee meie patte olematuks, vaid jätab need hoiatava mälestusena meie silmade ette. See, mida Jeesus meilt pihil nõuab, on kõigepealt ikkagi meeleparandus, see, et meie pöörduksime Jumala poole. Kui oleme selle otsuse teinud, siis ei suuda meid suurimadki mineviku-patud takistada edasi arenemast; kui me aga läheksime pihile ainult selle sihiga "et pattudest lahti saada" või "oma südametunnistust rahustada," nagu öeldakse, võib see vägagi pinnapealseks sammuks osutuda, mida Jumal peab meile võibolla koguni uueks patuks lugema.

Paljudel ei ole tänapäeval võimalik meeleparanduse sakramenti Ülestõusmise-pühadekski vastu võtta, sest nende läheduses ei asu ühtki preestrit.Kuid niisuguse olukorra pärast ei tasu liialt kurvastada. Me ei tohi unustada, et tee, mis viib andeksandmise juurde,on "otsetee" Isegi kirikus vastu võetud meeleparanduse-sakramendi puhul ei ole preester see, kes meile patud andeks annab, vaid Jumal. Preester on see, kes meile teatavaks teeb, kas meie patukahetsus - nii, nagu me oleme selle temale ette kandnud - vastab sellele,mida Jumal meilt nõuab või mitte. Ja see preestri sõna tuleb väga sageli n.ö. tagantjärgi, sest me teame - või vähemalt peaksime teadma - et Jumal annab igale ristitule patud andeks sel silmapilgul, mil ta neid südamest kahetseb. Kuid Jumal teeb meile siiski kohustuseks , patte koguduse nähes preestrile tunnistada. Milleks see piinarikas teekond? - Esiteks võiksime me muidu iseennast petta. Meie inimlik nõrkus paneb meid pahatihti unustama, et preest-